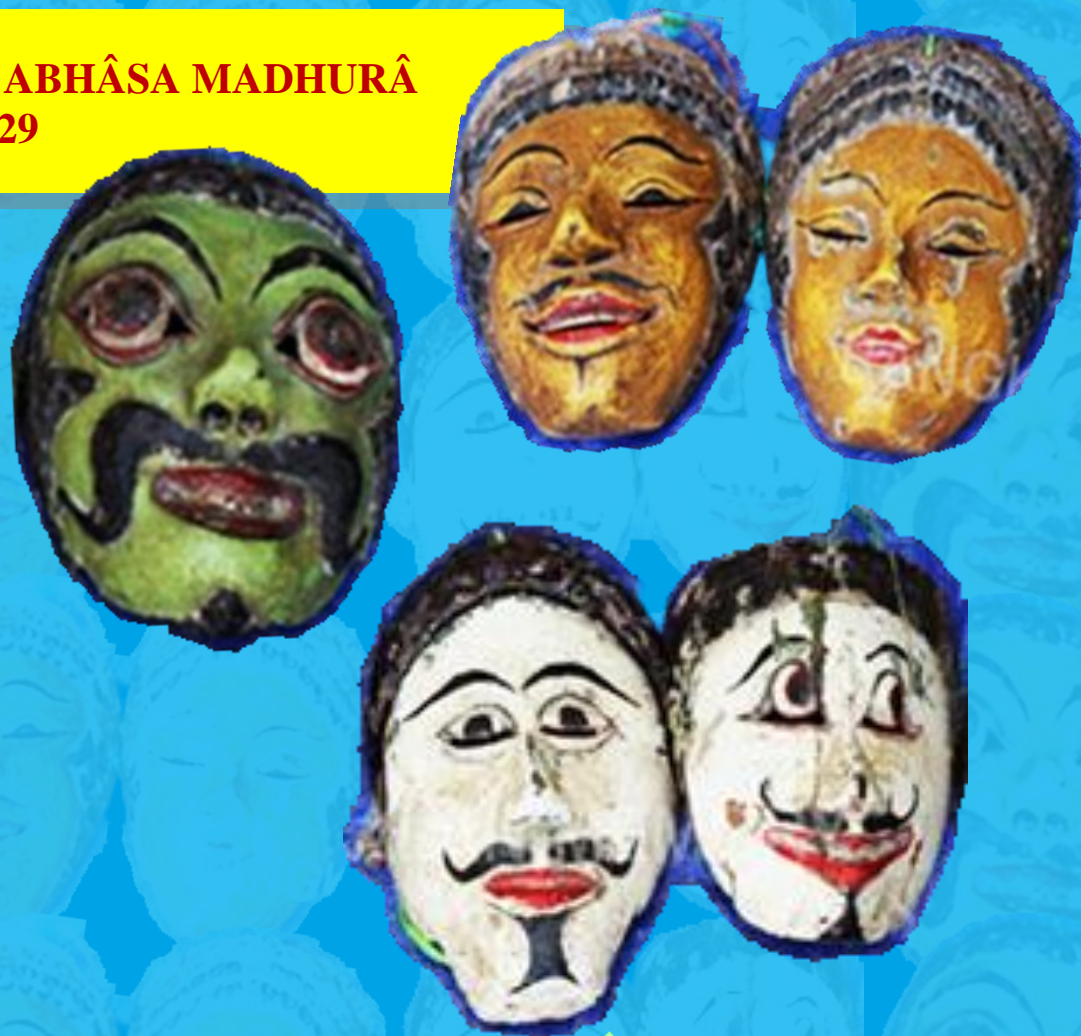

Jokotolè

MERTÈ BHÂSA NGAJHUM BHÂNGSA

MAJALLAH ABHÂSA MADHURÂ
ISSN 1979-6129

27

Juli—Desember
2022

BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR

Pokeddhân

- Topèng Patèngtèng (Hidrochin Sabarudin)
- Lar-Saghellurra Oca' Ènjhaman è dalem Bhasa Madhura (A. Syukur Ghazali) **06**

02

Jâr-Kalènjâr

- 11** ➤ Wisata Boekit Tinggi Sè Tèngghi (Zian Sagara)
- Ngalèncèr Sambì Nyarè Tambhâ (Joe Mawar) ... **13**

Lalampa'an

- Abhâk-Rembhâk Bhâb Program Literasi sareng Ketua TP-PKK Kab. Bangkalan (Puspa Ruriana)
- Paway Adhât (Supriyadi)..... **17**

15

Carpan

- Majâng (Zian Sagara) **20**
- Tanḍâ Jhilâ (Mudhar CH) **24**

Puisi

- Puisi Fendi Febri Purnama **29**
- Puisi Zainudin **31**
- Puisi Jufriadi Dhu'remmek **32**

Kandhâ

33

Ka'addhrengngannèpon Pak Doing 20 Tahun Alastarèyaghi Bhâsa Tor Sastra Madhurâ (Puspa Ruriana)

Saè Èber

- Penthol Ghâpè' (Lilik Hasanah) **40**
- Photo Proppo (Supriyadi) **43**

Resènsi

- Novel Lelaki Suci (Dina F Muja)..... **46**

Penanggung Jawab

Umi Kulsum

Pemimpin Redaksi

Puspa Ruriana

Penyunting Bahasa

A. Syukur Ghazali

Adrian Pawitra

Suhartatik

Iqbal Nurul Azhar

Desain Grafis

Oky Narna Putra

Sekretariat

Budi Aries Santosa

Alamat Redaksi

Balai Bahasa

Provinsi Jawa Timur

Jalan Siwalan Panji II,

Buduran, Sidoarjo

Telepon (031) 8051752

Pos-el:

jokotole.bbajatim@gmail.com

Cattedhan: Tim Rêdaksi nyo'on sombhângan naskah dâ' sadhâjâ para maos, saè aropa carpan, pokeddhân, puisi, lalampa'an, salèra, lakon, jâr- kalênjâr, kandhâ tor salaèn èponsè bâdâ kaèdhâna sareng Madhurâ. Naskah aghunaaghi èjhâ'ân bhâsa Madhurâ taon 2011 terbi'anna Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur tor èpakèrèm langsung dâ' ka alamat pos-el: jokotole.bbajatim@gmail.com. Sadhâjâ naskah sè ampon maso' ka rêdaksi tantona dhâddhi hak milik rêdaksi. Saterosèpon rêdaksi ghâduwân hak ka'angghuy mateppa' tolèsan kalabân ta' ngobâ èssè aslina. Rêdaksi jhughân ta' nangghung dâ' kaasliyanna naskah sè ampon maso' ka rêdaksi.

Pèyatoran

Alhamdulillah, pojhi sokkor ka Ajunannèpon Ghustè Allah sè asèpat Bellâs tor Asè sè ka'dimma ampon aparèng rahmat tor kabhâjjhrâ'ân mongghu lalampân terbi'èpon Majallah Jokotolè sè kapèng 27 panèka. Sampornana sadhâjâ èssèna Jokotolè ghumantong dâ' kaèhlasân tor kaparduliyânnèpon sadhâjâ para maos sareng para ghumatè pangangghit tor panolès.

Majallah Jokotolè aropa'aghi majallah sè abhâsa Madhurâ sè èterbi'aghi sareng Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur. Majallah panèka terbi' dukalè dâlem sataon sajjheghâ taon 2008.

Panerbi'ân majallah Jokotolè sareng Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur aropa'aghi bujut nyata bâdâna tor *partisipasi* Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur dâlem mèyara bhâsa Madhurâ.

Majallah panèka ghâduwân mandât bhâdhi ajâgâ tradisi namong ta' nolak dâri kabâdâ'ân inovasi saèngghâ kalabân mandât panèka rêdaksi ngarep majallah Jokotolè kèngèng dhâddhi mèdiya sè kèngèng 'kapatodhân' sareng jhâman tor kèngèng ètarèma sareng bânnya' maghârsarè, sareng komunitas Madhurâ sabâbèpon majallah panèka kèngèng ajâgâ kaakoran antara globalisasi sareng bâbâtekèpon orèng Madhurâ sè aghung.

Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur ngarep malar moghâ amanfa'at dâ' Pamarènta Daèra sè bâdâ è Polo Madhurâ, maghârsarè Madhurâ, sareng para pamertè bhâsa tor kabudhâjâ'ân Madhurâ. Pangareppèpon rêdaksi, èssè'èpon majallah ka'dinto kèngèng èbhâdhi bâca'an kaangghuy maonga' literasièpon para pamaos sè terro ngaonènga sareng mertè bhâsa tor kabudhâjâ'ân Madhurâ.

Redaksi

TOPÈNG

PATÈNGTÈNG

Hidrochin Sabarudin

ÈPANGGINA SAJARAHÈPON

Kabâdâ'anna topèng ka'dinto dibi' saèstona dâri Budhâjâ Totem rakèra ampon bâdâ 300 taon sè tapongkor, bâdâna Topèng Patèngtèng è dâlem salèrana gi' bâdâ pangarona dâri pangajârân Hindu-Budha sè ampon bâdâ è Nusantara ka'dinto.

Dhisa Patèngtèng sè ampon èkaonèngè bâdâna kasenian Thuk-thuk/Duk-Duk, lakar kaagungan kaèdhan sè raket sareng sejarahèpon bhujarra karajâ'ân Majapahit. Gi' dimèn bâdâna sardâdu Tar-Tar sè ampon èpakala sareng sardâdu Majapahit ka'dinto, buru ka san-kassannaghi, kantos bâdâ sabâgiân sè dâpa' ka dhisa Patèngtèng sè dimèn anyama Mingcai, samangkèn dhâddhi Mincai.

Dinèng nyama Patèngtèng ka'dinto, asalla dâri oca' Cèna, ènggi ka'dinto Paitingting. Panotoran ka'dinto jhughân sè makowat bâdâna pansaponapan kennengan sè laèn jugân sè agâduwân nyama dâri ca' Cèna akadi Sribun, Botai sareng Pankenong. Bâdâna kelompok kaom sè ngengghunè dhisa Mincai ampon èkaonèngè nyamana kaom tanè sè namen padi aghuna'agi sombherra aèng sè ampon bâdâ.

Nèngalè bâdâna Thuk-thuk/Duk-Duk, guntènggun kasebbut ka'dinto mènangka sala sèttonnga ghun-tèngghun sè ampon dhimèn badana è Madhurâ. Ghun-tèngghun thuk-thuk ka'into saèstona dhimenna èsebbhut rokat; dâri sangetdhâ sederhana sareng ghun-pagghunna (monoton) tabbuwâna sè amonyè Thuk-thuk/Duk-Duk tak kantos èkaonèngè maknaèpon sè bâdâ è dâlem ghun-tèngghun ka'dinto, la-mala èanggep ta' paguna ta' lèbur è dâlem pangartèanna masyarakat dhibi', saèngghâ sajân ta' èkaonèngè pas laju sajân èlang è jâman samangkèn dari sajan bannya'na tatèngghun laèn sè bada neng è televisi otaba HP.

MACEM NYAMANA È DÂLEM TOPÈNG PATÈNGTÈNG

Bâdâ 5 (lèma') macem topèng Patèngtèng:

- Sapasang 2 (dhaduwâ') Topèng Satria/Panji sè robâna abârna konèng (lakè' bân binè'),
- Sapasang 2 (duwâ') Topèng dunor (pembantu) robâna abârna potè (dunor otabâ otaba ponakabân),
- Sèttonng Topèng Bhuta/Raksasa robâna abârna biruh (hijau).

Padâ sareng gulina tari rakyat laènna sè bâdâ è masyarakat neng luar pangarona kraton, gulina èdâlem tarian topèng ka'dinto jugân sanget sederhana, langkong serrèng èlang-ulang.

Naning bâdâ èsèttonng bâkto, seggut monyè tabbuwâna sareng gulina tari penarina masok kadâlem kabâdâ'an akadi kasosobân (trans) sè mabidâ ènggi ceppet otabâ laonna gulina sè saèstona ngèrèng otabâ noro'agi tèmpo monyèna tabbuwâna.

Kalambi pangangguy (busana) sè èyagem bannè pangangguy khusus, namong pangangguy sè rèsaarèna èyangguy, sadâjâna panari lakè'an, jugânan sè dhâddhi potrè (binè'an). Nèngalè dâri pangangghuy ghapanèka kadhiya ampon bâdâ pangarona masokna aghama Islam, sè ka'dimma kaum hawa (bâbinè'an) dimèn lakar ta' èparèngagi apor-campor sareng lalakè'an è kennengngan tatèngghun, cokop bada neng è pordâpor bisaos sareng arabât ana'.

Sajjegghâ jâman ka'dinto, carèta sè èlakonagi bânnnyâ' aobâ tojjhuwanna èbâdi syiar agama Islam.

TABBUWÂNNA TOPÈNG PATÈNGTÈNG

Topèng Patèngtèng ètabbuwi sareng Thuk-thuk/Duk-Duk (ensambel perkusif) sè ètabbhu sareng 7 (pètto') orèng; tabbuwân/

Lakonna tarian Topèng Patèngtèng tak jhau dâri carètana è jâman Hindu-Budha dimènna. Mètorot dâri pan-saponapan somber, bâdâna tari Topèng Patèngtèng è dâlem tabbuwâna Thuk-thuk/Duk-Duk lakar ampon pan-saponapan ratos taon sè tapongkor sè ampon bâdâ è Madhurâ, pas laju èmanfaathagi sareng Pangeran Arya Kusuma sè asalla dâri Sampang, bâdi sarana syiar Islam.

musik ka'dinto èbâgi 3 (tello') macem tabbuwân sè pokok ènggi ka'dinto:

- Sapasang ning-nong (akadi bonang gamelan jawa) sè ètabbu sareng bhu-tabbuna dâri kaju konco'na èbuget karèt/ebban, monyèna dâri sapasang tabbuwân panèka masok pentatonik semma' sareng monyè 3 sareng 1 laras slendro dâlem tabbuwân jhâbâ.

- 5 (lèma') tabbuwân Thuk-thuk/Kentungan (jhâbâ = kenthongan) dâri kaju jâtè/nangka anyama:
 - Gudug/Pangorbi (ukuran sè palèng rajâ)
 -
 - Tangkating, (sè lebbi kènèk dâri Gudug/Pangorbi),
 - Panerros, (sè lebbi kènèk dâri Tangkating),
 - -Tungtung (sè lebbi kènèk dâri Panerros),
 - Tiktuk (okoran sè paling kènè', aguna ajâgâ *beat*),
 - Gung (gong) sè okoranna ± 75 cm dâri bahan konèngan/dhimbhagha.

CARÈTANA TOPÈNG

PATÈNGTÈNG

Mètorot dâri somberra carèta sareng pan-saponapan masyarakat è Disa Patèngtèng, Thuk-thuk/Duk-Duk biasana èbâdi salameddhân Rokât (jawa= ruwatan) disa, è bâkto makanan somor mondut aèng dâri sumber è lowar disa pas èpakabin/èpacampo sareng sumber sè asalla dâri dhisana dhibi'.

Salameddhân Rokât ka'dinto maksoddâ apangareb Sumber è dhisa ka'dinto èsènglaaghi dâri kerrèngnga aèng (asat). Salameddhân panèka èbâdâ'agi namong è bhâkto para' bulân pasa.

Ghun-tèngghun Topèng Patèngtèng sareng Thuk-thuk/Duk-Duk tamasok jhughân guntènggun Sandiwara/Teater Total sè akadi monyèna tabbuwâna para' padâ'â sareng budajâ 'musik komunal' laènna neng Indonesia, sabâb musik jhughân sareng tariân bân abhângon carèta è dâlemma.

Dimèn monyèna musik namong èmolaè sakadâr tandâ otabâ onjângan ghuntèngghun, è bâktona sè nènggu ampon padâ rabu. Tarian Topèng Patèngtèng sareng carètana pas laju èmolaè sareng monyèna bhu-tabbhuwân.

Monyèna musik bunten ta' kadibi'an sakadâr amonyè, sabâb ropana jugân bâgiân dâri tari bân sastra. Tarian, sè nari kantos 5 (lèma') orèng penari sè ngangguy Topèng bâng-sèbâng mètorot bâbâteggâ sè nari. (*)

Narasumber:

1. H. Ruslan Abdul Gani (pemuka agama).
2. Pak Sahar (tokoh masyarakat dan pembina seni).
3. Sugimin (guru kesenian dan staf Pemda. Kab. Bangkalan).
4. Zoelkarnain Mistortoify (dosen Jurusan Etnomusikologi, Fak. Seni Pertunjukan ISI Surakarta).
5. Hidrochin Sabarudin (Pengamat Sejarah dan Budaya Madura).
6. Masyarakat Dhisa Patèngtèng sè kasokan aparèng pamangghi.

LAR-SAGHELLURRA OCA' ÉNJHAMAN É DALEM BHASA MADHURA

Prof. Dr. H. A. Syukur Ghazali, M. Pd
Universitas PGRI Kanjuruhan Malang

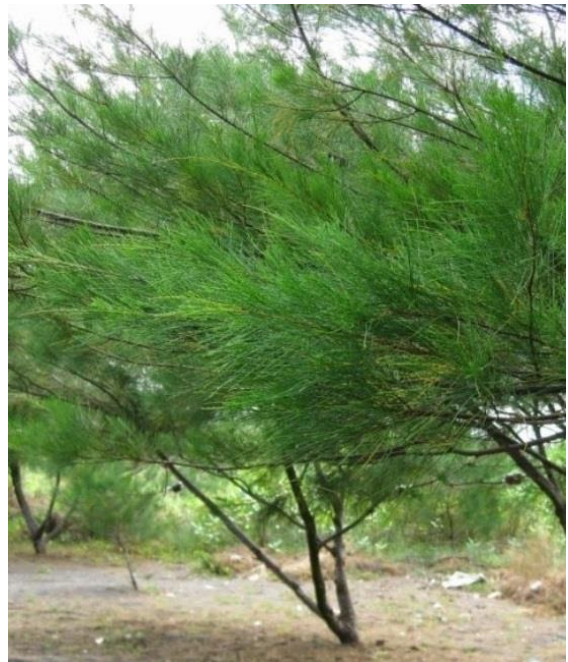
Opamaépon bada dua' oréng akandha. Dua'oréng ghella' asallépon pada Madhurana, nangéng dari dua' kennengngan sé bhidha, séttong dari Songennep sé séttongnga dari Bhangkalan. Manabi épéyarsa'aghi, sé kaduwa pada saling sambit kalaban lancar; sé kaduwa sama sakalé ta' apangrasa andi' kamalaradhan ka'angghuy nyambidhi otaba nerrossaghi atorra. E dalem kabada'an sé kadhi ka'dinto kadhiya ta' kéra bada oca' énjhaman, sabab sé kaduwa pada ngarténa.

Oca' énjhaman asalla dari pan-saponapan kadhaddhiyan, kadhiya oréng adagang, atané, komunikasi, ban salaénnépon. É bakto jhaman dhimén, oréng Amerika adhaghang sareng oréng Céna. Serréna pada ta' ngarténa, oréng Amerika ngoca'aghi ponapa sé ékamaksot ngangghuy bhasa Inggris sé ta' samporna, sé sareng Charles F. Hocket ésebbhut bhasana na'-kana' bhaji' (*baby talk*). Sé oréng Cénana jhuga ngangghuy oca' Céna sé jhughan ta' samporna. Tojjhuwanna coma sopaja bisa madapa' maksoddha da' oréng Amerika. Bit-abidhan sé oréng Amerika néndha oca'-oca' Céna sanaosa ta' ghenna' otaba ta' samporna. Saka'dinto jhughan sé oréng Cénana nérowaghi bhasa Inggris sanajjhan ta' ghenna'.

E sêttong bakto, bada oréng Céna dhaddhi jur moddhina kapal, noro' oréng Amerika. E bakto alajar, jhurmoddhi Céna ghella' ngatalé ondhem aleng-oleng é jhauna. Dhibí'na duli berka' nyaré'é kapténna kapal, pas abala jha' bhakal bada'a angén kalangbusbus angén la'-ola' taon. Sé Céna ngoca', "E ada' bada *typhoon*." Maské ngoca' libaliyan, oréng Amerikana ta' dhuli ngarté. Sa'amponna kadhaddhiyan, oréng Amerikana ponapa sé ékoca'aghi jhurmoddhina. Ca'épon patanyana Kapténna kapal, "Ba'na ghella' ngoca' apa, akanta *phoon ... phoon* bariya?" Oréng Cénana pas nyambit sambil ngala' sarong ébheng-ghibhengngaghi éyattassa cétakka sambi ngoca' *typhoon ... typhoon*. Sajjheggha kadhaddhiyan gapanéka oréng Amerika nyebbhut angén raja ghapanéka *typhoon*, sareng oréng Madhura ésebbhut angén la'-ola' taon.

Dari kadhaddhiyan adhanghang, oréng Madhura bannya' ngénjham oca' Céna sé bannya' kaédhanna sareng péssé, akadhi "eccí", "kétheng", sén, bsl. Dari pangaonéngan gapanéka oréng Madhura ampon cc' salpa'na abalanjha "Melléya cabbhi saessen." Jhughan kapra ékaéding oreng Madhura abalanjha "Ngobangana acanna sakéthéng." Oréng céna nyebbhut "dacén". Lajhu oréng Madhura ro'-noro' ngangghuy oca' *dacén*, salaénna oca' témbhangan.

Oréng sé alako é bagiyan hokom bannya' mondhut oca'-oca' dari Bhasa Arab sareng oca' Balandha. Dhimin, serréng kapéng oca' "landraad" oca' Balandha sé arté'épon kantor orosan naghara bagian orosan daérah; dhimen pangawas ésebbhut *opziener*, sé kadhaddhiyan dari oca' *op* = dari *lowar*, ban *zien* = ngabassaghi, ban panoténg -er = oréng. Dhaddhi oca' *opziener* andi' maksod "oréng sé andi'kalakowan ngabassaghi bhaghus bhuntenna kalakowanna oréng laén sé ngajhar dari lowaran, ta' kéngéng masok ka dalem. Opamaépon oréng sé éyabassaghi ghella' sêttong ghuru, *opziener* ghella' namong kéngéng ngoladhi bhaghus bhuntenna carana ghuru ghella' ngajhar dari lowar otaba dari jhauna, ta' kéngéng masok ka dalem kellas.

Macem-Macema Sabab Maso'na Oca' Énjhaman

Métorot dari sababbha oréng sé ngénjham, sabab maso'na oca' énjhaman bada duwa' macem, éngghi ka'into polana bhuto, sareng oréng sé ngénjham terro olléya *prestise* (terro épojhiya sareng oréng laén). Kabhutowan tamaso' sala séttongnga sabab maso'na bhasa manca sé paléng pénonjhul; polana bhuto, oca' manca ghella' épondhut, éyangghuy é dalem bhasa Madhura. É baktana oréng Madhura apalolongan otaba hadir é papangghiyen, neng engghun ka'into bannya' oréng ngaghem *jas*. É bas-abas ma' cé' saéna, pas oréng Madhura ghella' nyoón onéng da' kanca sé pada Madhurana. Lajhu éparéngé onéng jha' oréng ghella' ngaghem *jaas*. Oréng Madhura ghella' pas nerowaghi ponapa sé ampon adhabuwaghi kancana, "O! Oréng ghella' rowa ngaghem *ejjas*." Serréna oca' *jaas* ka'into anyar, tor ta' sorop sareng pangocabhannépon oréng Madhura, ta' dhumadhiyan oca' *jaas* lajhu épasorop sareng ocabhan Madhura dhaddhi *ejjas*. Ka'dinto atoro' hokom *bisyllabelized*, épadhaddhi duwa' keccap. Kadhaddhiyan ka'into cé' bannya'na é dalem oca' énjhaman bhasa Madhura, akadhi bal → ebbal, tas → ettas, bom → ebbom, bél pas dhaddhi "ebbél", ban salaénna.

Sabab sé kapéng duwa' engghi panéka *prestise*, terro olléya pangalem. É séttong kadhaddhiyan, é bakto para' tellasan bannya' oréng Madhura toron, terro atellasa é compo'na bang-sébang. Tantonu sadhaja pada nyaré tompa'an sé nijhu da' dhisana otaba kotthana bang-sébang. Dari bannya'na manossa sé nyaré tompa'an, é bakto bada ebbis sé ka Madhura dateng sadaja pas asa'-longsa' maso' ka dalem ebbis terro mélowa katojudhan. Dhaddhi ebbis katon possa' ta' mangghi panyelladhan. Manabi ta' mélo katojudhan pas manjheng abhiri é tengnga'anna ebbis. Ta' abit sapéra, bada oréng katello nyemma' ka ebbis sé ampon ta' mangghi kennengngan. Pas ngoca' sala séttongnga babiné' sé ngemban kana' bhaji', "Bisé bak." Maksodda bisépon ampon possa' sareng sé nompa', ampon ta' bisa étambai papompang polé; pola nyaré bisa laén bhai. Ponapa polé dhibi'na ngembhan bhaji'.

Oca'na babiné' sé ngembhan bhaji' ghella' ékaéding sareng oréng Madhura sé bada é dalem ebbis, pas akarentek, "Pola sé maksod babiné' sé ngembhan bhabhaji' ghella' rowa "Ebbissa la possa'. Dhaddhi oca' "bak" ghella' pada bi' oca' Madhura possa'. Saterrossépon, oréng Madhura ghella' saamponna dapa' ka compo'na andi' lé-ollé, lajhu acaréta ka tantarétanna jha' é bakto nyaré ebbis, ebbissa ella *ébba'*.

Ta' langkong paréksané caraépon oréng Madhura ngocappaghi /ba'/ éyocappaghi /ébba'/ amargha oca' /bak/ ka'into namong sakeccap, sareng tarétan Madhura ékocappaghi /ébba'/. Oca' /ba'/ dari oca' jhaba "kebbak" lajhu sé namong sakeccap pas épadhaddhi duwa' keccap dhaddhi /ébba'/.

Akhérta caréta, tarétan sé bhuru dateng dari Jhaba ghella' ollé lé-ollé oca' Jhaba /ba'/ tor ollé pangalem, "Addu, tang alé' la bisa oca' Jhaba /ébba'/.

Macem-Macemma Cara Maso'na Oca' Énjhaman

Manabi néngalé wujuddhépon oca' énjhaman, wujhud ka'into bisa épantha dhaddhi tello pantha: épondhut buto otaba ékala' bungkol, éyoba pangocabhanna otaba monyéna, épondhut ésséna pas ébhadhiyaghi oca' anyar.

Oca' énjhaman sé épondhut buto otaba ékala' bungkol ampon ésebbaddhagi sareng saléraépon Bapak Dr. H. Dadang Kadarisman é dalem majalla "Jokothole" nomer sé tapongkor. Pak Dadang maréngé conto oca' *glowing* sé éyangghuy oréng ajhuwal jhuko' sé matabar jhuko'na sambu ngoca' "Ngéréng,

néka' jhuko'na ghi' *glowing* ." Oréng pajhuko'an ghella' ta' onéng onggghu jha' oca' *glowing* sé salerressa éyangghuy mon nyebbhuddhagi oréng raddhin sé pépéna ngennyer.

É dalem Bhasa Madhura jhughan bannya' oca' énjhaman akadhi oca' és, kulkas, majikkom, blénder, sareng kas-pakakas anyar laénnépon sé tamaso' ca'-oca' anyar sé épondhut bungkol. Kaula sareng panjhennengnga sadhaja ta' lé'-ngolé' oca' anyar ka'dinto. Namong épondhut pas éyangghuy é dalem karépodhan rén-sa'arénnépon. Tantona, kaula sareng panjhennengngan sadhana ta' sempat nyaré ponapa oca' Madhurana és/ oca' és/ éskrim, kulkas, majikkom, blénder, tart, kulkas, majikkom, blénder, bsl. Saéstona é dalem bhasa Indonesia ampon bada contoépon akadhi lemari es = kulkas, *table lamp* = lampu baca. Alat komputer *mause* = tetikus.

Macem sé kapéng duwa' engghi panéka oca' énjhaman sé épondhut dari monyéna. Dhimén bada sapéda motor cé' rajana, sé biyasana ététéne Pak Dokter. Sapéda da motor ghella' manabi ajhalan amonyé dut... dut... dut... Serréna banyya' oréng ta' onéng ka sebbhudanna sapéda motor raja gapanéka pas ényamaé sapéda motor dutdut.

Bada jhughan kadhaddhiyan badana oca' anyar sé jhughan épondhut dari monyéna. Én-maénanna na'-kana' sé éter-poter sambi amonyé wé... wé... wé. Serréna ghi' ta' onéng nyamana, bharang ghella' pas ényamaé wérowé. Dhinéng bharang sé éyangghuy ajaga mano' é saba ényamaé "pak-kopak". Bharang ka'into ebhadhi dari perréng; konco'na éséba', bhungkélla pagghun épacekka'. Manabi épamonyé monyéna pak.. pak...pak.

Oca' énjhaman sé kadhaddhiyan dari oca' manca sé kapéng tello' éngghi ka'into oca' manca sé ésambhut, nangéng pangocabhanna épasondhuk (disesuaikan, Ind.) sareng pangocabhannépon oréng Madhura.

É dalem bukuépon P. Penninga sareng Hendrik (tada' taonnépon) abak badan oca' Balanda sé maso' ka dalem oca' Madhura. Oca' *spoor* pas éyocappaghi "seppur", oca' *hollands* pas dhaddhi oca' Balandha, oca' *commissie* pas dhaddhi "komisi", oca' Balandha *dans* otaba *dansen* pas dhaddhi oca' "dansa" otaba "dangsa". Salaénna oca' péssé, oréng Madhura andi' oca' "duit" sé asalla dari bhasa Balandha *geld* otaba *duit*. Oca' "boom" pas dhaddhi "ebbom" é dalem oca' Madhura.

Macem sé kéng-bingkéng éngghi panéka oca' anyar sé kadhaddhiyan dari oca' énjhaman sé éyéjham dari oca' manca nangéng éyoba dhaddhi oca' Madhura sé wujuttépon akanthan oca' Madhura delles. Oca' sé émaksod kadhiya pesawat = kapal ngabbher, kapal ngabang; é Pasuruan mo'dhul oca' *skilot* ka'angghuy nadhai olahraga ski sé alakowaghi é cellot, banné neng é aéng; é Mekkasana ngonca' oca' *musik ul-ghaul* ménangka taténgghun ka'angghuy ngangodadhan.

Ator Pongkasan

Manabi étalektégghi, sanyatana cé bannya'na oca' énjhaman dari bhasa laén sé maso' ka dalem bhasa Madhura. Nangéng, é dalem kamos Madhura asalla oca' ka'into ghi' ta' sempat égharap sareng salérana sé nyoson kamos. Méla ka'dinto Dinas Pendidikan ghi' parlo abhillai badana kamos sé langkong parjugha.

Mélaépon cé éso'onna da' Pak Bupati sareng Kapala Dinas Pendidikan dan Kebudayaan taréka-taréka sé bisa majhurbhu Bhasa Madhura.(*)

BUKU-BUKU SÉ ÉYANGGHUY

Hockett, Charles F. 1958. *A Course In Modern Linguistics: The Macmillan Company. Published by Mohan Primlani, Oxford & IBH Publishing Co., 66 Janpath, New Delhi 110001.*

Penninga, P. Kalaban Hendriks, H. 1934. *Practisch Madurees Nederlands Woordenboek: GCT Van Doorp & Co. NV.*

Kiliaan, H.N. 1898. *Nederland—Maduereesch Wordenboek.* Batavia Landsdrukkerij.

Wisata Boekit Tinggi Sé Téngghi

Zian Sagara.*)

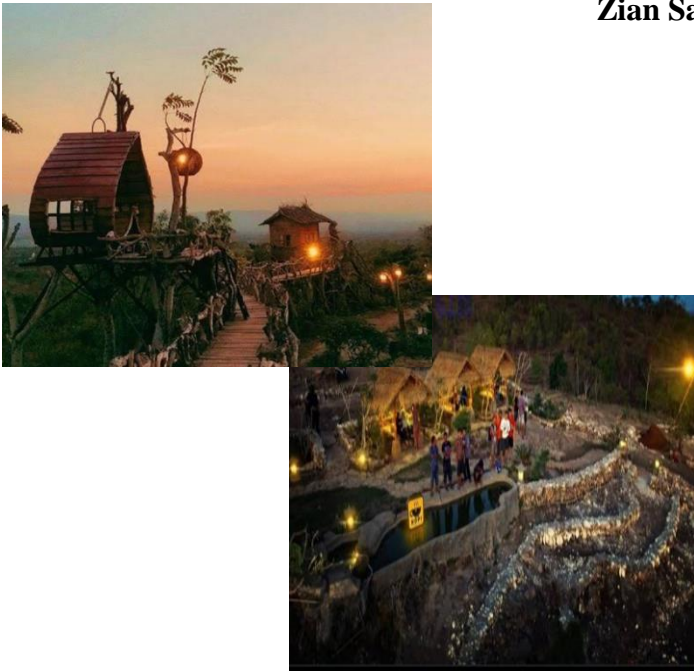

Foto: Sombher Google

Ampon bânnya' ta' kabitong bâdâna wisata é polo Madhurâ, molaé dari kabhupatén Bangkalan sampé' terros ka paléng ponca témor polo Madhurâ teppa' épon é kottha Songennep. Bada bellâsân kalongguwân sé aropa'aghi kennengngan wisata sé sokla kadhâddiyâna ðari alam otabâ épon kennengngan wisata ghâbâyân. Sala séttonnga sé dhimén sempat *viral*/kalonthâ éngghi ka'ðinto wisata Boekit Téngghi sé éngghunnépon bâdâ é dhisa Dârâmista, Kacamadhân Lenteng, Kabhupatén Songennep.

Engghunnépon so'-nyalosso' maso' ka jhâlân kéné' bân lébât é sakobengnga romana magharsaré. Ontongnga maské jhâlannépon kéné' manabi éyokor sareng jhâlân Kabhupatén sé langkong lébar, nangéng jhalan ka'into ghi' bisa élébadhi sareng sapéda motor otabâépon roda empa' ka'angghuy ðapa' ka tojjhuwân.

Sanaosa énggunnépon bâdâ é téngghina, wisata Boekit panéka pagghun bâda bârgghâ sé ngéntaré. Biyasaépon é aré libur akadhi aré minggu. Sanaré ta' bânnya', nangéng bâdâ malolo sé méyos ka kennengngan wisata Boekit ka'into. Kasempadhân ghâpanéka sareng maghârsaré éghunaaghi ka'angghuy rabu da' kennengngan ka'into, saéngghâ bâdâna menrammen ka'ðinto ngonjhâng maghârsaré polo Madhurâ khususépon asal dari Songennep rabu ka kennengngan ka'into sakadhâr maélang lessu bân karoweddhân sé bâdâ é pékkéranna, sarengan polé ngonjhâng réng ajhuwâllân ngamri rajhekké.

Engghunnépon é téngghina, angénna ngalessér cé' kobessana. Atambâ polé nab-anabannépon cé' asréna cocok ka'angghuy to-fotowan sé pas ésabâ' é *media soal*, bâdâna pamandangan sé asré sé makobassa da' soca sé ngoladhi. Méla gapanéka para *wisatawan* sé bârghâ sé rabu ater-poter kantos abit é kennengngan *wisata* gapanéka.

Ka'angghuy bârghâ otabâ *wisatawan* sé jhujhuk rabu da' kennengngan ghapanéka, ta' mabi kobâtér nyaré kennengngan parkir, asabâb ampon ésadiya'aghi sareng para bârghâ é sakobhengnga kampong é ka'dissa, cokop majâr karcés korang lebbi léma ébu ropéya ghânténa jasa sé ajâgâ. Karcis maso'épon éngghi panéka léma bellas ébu, para bârghâ bébas ngala' neng-sennengngan sabâgiyân éssé sé bâdâ é dâlemma. Ménangka kennengngan aropa'agi ma'-roma'an, sé bisa éghâbây pangaobhân bâdâ jhughân *ayunan/jan-anjin*, ghâlâdhâk sé ékaghâbây dâri perréng, gembhâng sé amanca bârna, bâdâ jhughân sapéda ghântong , tor *fasilitas* sé bhuru bâdâ polé éngghi panéka *café* bân cem-macem PKL.

Mokka'épon pangghunan Wisata "Boekit Téngghi" manabi samangkénan napa polé tangghâl méra akadhiyâ aré Ahad molaé dâri pokol 06.00 WIB kantos pokol 21.00 WIB. Dhâddhi cé' cocokka manabi bâdâ *wisatawan* terro ngéssé'é bâkto malemma kalabân néngghu perna'- perni' lampu bân kapal sé bâdâ é saghârâ dâri katéngghiyân.

Coma émanna samangkén kabâdâ'âna ampon korang karabât, tombuna rebbhâ abâk ngombhut. Sabâgiyân *fasilitas* parlo épa'anjar polé. Saéngghâna ka'ator dha' *pangalola wisata* ka'angghuy arabat kantos asré polé. Asabâb panéka ménangka salaén kalontha dhâddhi *wisata*, tapé saéstona dâri éngghunépon bânnya' para maghârsaré sakobhengnga sé ngaddhu nasib lébât awâl-jhuwâl é dâlemma. Samoghâ tolésan réngkes panéka dhâddhi sabâb ngangka' polé kabâdâ'ân *wisata* Boekit Téngghi, ka'angghuy nojjhu akadhi dhimén majhu, rammé, tor ékaléburi sareng maghârsaré sé bada é bhumi Indonesia otabâ asyokkor manabi kantos kalonta da' mancanaghârâ.

*) nama pena dari Tarmidzi Ansory, ménangka ghuru e SMA Al-Miftah Sumber Kebun, tor jughânan staff Administrasi Sditkis Al-Mardliyyah.

SAMBI NYARÈ TAMBHÂ

Sè nganghit : Joe Mawar

Lee...kasebbhut sèttong sombher sè bisa dhâddhi kennengngan kaangghuy ngalèncèr jhughân. Sombher ka'into èsebbhut Sombher Bâlrâng. Mèn-dhimènna, manabi

Ngalèncèr panèka mènangka bur-lèburrâ orèng ngoḍâ sareng seppo. samè lèbur. Manabi baḍâ sèttong kennengngan sè èkakabhâr jhâ' lèbur, tantona terro èkèntarena. Terro nèngghuwâ bâḍâ ponapa'an sè lèbur tor mabhunga è kennengngan ghâpanèka.

È kabhupatèn Songennep bânnya' kennengngan sè lèbur kaangghuy ètèngghu. Èyantarana, tasè' Slopèng sè bâḍâ beḍḍhi potèna, tasè' Lombâng sè bânnya' bhungka comarana, tor tasè' Kasogi sè lagghi' anyar tor cè' lèburrâ manabi para' sorop arè. Bâḍâ polè Bukit Tawaf sè cè' anyarra. Bânnya' orèng ḍatèng kaangghuy nyarè nga'-bhunga'an asareng bhâlâ tangghâ otabâ sakalowarga.

lèbât è lorong è seddhi'na sombher ka'into, pastè bâḍâ bâu sè jhât biyasa èkennal jhâ' bâuna bâlrâng.

Taon 80-an ḍhimèn, sombher ka'into kasebbhut aèng bâceng. Amarghâ bâcengnga talèbât sanaossâ namong lèbât. Sè anè, manabi manḍi otabâna namong araop, bâu bâceng ka'into sobung, bâu kèng ta' bâu parana.

Samangkèn, sombher aèng bâceng sè ampon èkennal kalabân sebbhudhân Wisata Air Belerang, atambâ arè atambâ bânnya' sè rabu kaangghuy ngoladhi, otabâna manḍi alangngoy. Molaè ḍâri na'-kana' kènè', sampè' orèng ngoḍâ ja-romaja otabâna kobhâjhâr sareng orèng seppo.

Dhimèn kennenganna lagghi' ta' bhersè. Samangkèn ampon bâdâ kolam sè khusus na'-kana' kènè'. Bâdâ orèng ajhâjhuwâl tor kodhu majâr karcis. Karcissa namong mođâ ra-kèra 4.000 ropèya. kellar sanaossâ bânne orèng kaya.

Manabi dhimèn pasèra bisaos bisa dâteng sakasokana, samangkèn ampon bâdâ atoranna. Sombher ka'into ampon èyastanè dhisa. Pamarènta dhisa Kaduara Tèmor kacamadhân Praghâ'ân ampon ngastanè sombher ka'into sopajâ bisa dhâddhi tambâ'ân pangasèlanna Badan Usaha Milik Desa sè kasebbhut Bumdes.

Ampon bâdâ pamarènta kabhupatèn sè ngoladhi sombher ka'into tor ngèrèng bhungana karena ampon sajân lèbur sajân èkennal jhâ' bâdâ kennengngan wisata anyar è Praghâ'ân èngghi ka'into Wisata Air Belerang.

Salaèn sombher kainto dhâddhi wisata, jhughân ngaghungè khasiyat otabâ kamostajhâbhân, èngghi ka'into aèng sè bâuna bâceng ka'into bisa nambhâi orèng sè ècapo' panyakèt. Molaè orèng tel-ghâtel otabâ panyakèt laennèpon.

Sè lèbur polè, manabi orèng mandî alangngoy è sombherrâ, bânne è kolamma sè anyar, sè anèyat kaangghuy nyarè tambhâna sakè' saompama ghâtellan, ka'into kodhu adhingghâl ghuy-angghuy sè èyangghuy parappa'na alangngoy. Ompamana alangngoy ngangghuy sarong otabâ salebbâr. Salastarèna mandî alangngoy, sarong otabâ salebbârâ kodhu dhingghâl, pakaé' dá' bhungka'an sè bâdâ è buđina sombher.

Ponapa maksod èpon? Ca'èpon orèng kona sè bâdâ è ka'into, adhingghâl sarong otabâ salebbâr salastarèna mandî otabâ alangngoy, samè sareng adhingghâl panyakèt sè èbhâkta dá' sombher. Dhâddhi manabi sarong otabâ salebbâr èbhâkta palèman polè, artèna ka'into panyakèt ghi' èbhâkta palèman jhughân.

Lee...ka'into sè mabhidhâ sombher ka'into sareng sombher otabâ kennengngan laennèpon. Bânne namong dhâddhi kennengngan jâr-kalènjâr tapè jhughân bisa dhâddhi kennengngan nyarè obhât dâri songkan.

È ka'dimma kennengngan ka'into bâdâ? Manabi dâri bârâ', kennengngan ka'into lerres è kalabângan maso' kacamadhân Praghâ'ân. Sabellunna labâng sakèthèng, è lao' lorongnga. Noronè sakonè' ka bâbâ tabun. Sapèda otabâ motor kèngèng patoron ka bâbâ tabun jhughân. Dhâddhi aman.

Manabi dâri tèmor, kennengngan sombher ka'into sabellunna kalowar dâri labângnga Praghâ'ân. Kacèr jhâlân manabi dâri tèmor. Lerres sabellunna bhilughân sè tajhem ka'dissa.

Ghâmpang sarèyanna kennengngan ka'into. Sadhâjâna orèng è Praghâ'ân ngaonèngè manabi marèksanè èka'dimma sombher aèng bâlirâng sè bâceng ka'into. Samangkèn ampon ta' bâceng. Otamana kolam sè khusus na'-kana' kènè' ka'into samè sareng kolam biyasa. Karena pajhât èbhâdhiyaghi kolam laèn namong aèngnga jhughân acampor sareng aèng sombher asli.

Bâdâ rèng ajhâjhuwâl mie gellas otabâna ghu'-ghângghu' manabi lapar otabâ pelka' â adha reng ajajuwel mie gelas otabana ghu'gangghu' manabi lapar otaba pelka' salastarèna alangngoy. Artèna jhâ' kobâter lapar otabâ pelka'.

Ngèrèng, bilâèpon ajunan kasokan rabu dá' sombher aèng bâceng ka'into? (*)

Abhak-Rembhak

Bhab Program Literasi sareng Ketua TP-PKK Kab. Bangkalan

Sè Nyerrat: Puspa Ruriana

Zaenab Zuraida, SE tor Dr. Umi Kulsum, M.Hum

Kopala Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur, Dr. Umi Kulsum, M.Hum asareng Tim Kerja Sama Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur, alaksana'agi Abhak-rembhak sareng Ketua Tim Penggerak Pemberdayaan dan Kesejahteraan Keluarga (TP-PKK) Kabupaten Bangkalan, ènggi ka'dinto Ibu Zaenab Zuraida, SE (rajièpon Bupati Bangkalan). Lalampa'an sè moljhâ ka'dinto kasebbut Bunda Literasi è Bangkalan tantona sanget lowar biasa. Bânnyâ' pamanggi sè sanget saè sè bisa ètèro.

È arè Jum'at, tanggâl 12 bulân Agustus taon 2022, Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur, alaksana'agi lalampa'an abhak-rembhak Program Literasi Kebahasaan dan Kesastraan. Lalampa'an ka'dinto èlaksana'agi è dhâlem dinassèpon Bupati Bangkalan.

È dâlem parembhâghân ka'dinto, Èbu Ketua TP-PKK ngaghali saé sadhaja tarêka ka'dinto. È dâlem kasempadhân ka'dinto jhughân èyatoragi pan-saponapa Program Kebahasaan sareng Kesastraan Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur abhak-rembhak mor sè ampon èpasèttong sareng program Literasi sè è Bangkalan. Kopala Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur apangareb papangghiyân ka'dinto bisa andhâddhiyagi lalampa'an sè saè è dâlem praktèk literasi, otamaèpon abhak-rembhak bhab literasi è dâlem kaluarga sareng masyarakat è Bangkalan. Salaènnèpon program literasi jhughân èkarembhak bhâb kebahasaan sè laènna è dâlem bâb UKBI, nyoson kamus, sareng duta bahasa.

È dâlem kasempadhân ka'dinto jhughân Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur asareng Tim jugân acabis ka Kantor Jawa Pos Radar Madura è Bangkalan. Dâlem papangghiyân ka'dinto, Tim sè dâri Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur èpangghi'i sareng Lukman Hakim, sala sèttongèpon jurtolès Radar Madura. È papangghiyân ka'dinto jugân èkarembhak terrosannèpon rencana usulânèpon M. Tabrani ka Pahlawan Nasional. Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur jhughân nyo'on onèng sampè' gân ka'dimma lalampa'annèpon sè è Madhurâ. È dâlem parembâgân ka'dinto, Jawa Pos Radar Madura apamanggi cè' saèna jhughan aromasa cè' saèna bhâb usulân ka'dinto. Mala Jawa Pos Radar Madura aromasa ghumbhirâ sareng saroju' da' tarêka sè ngusullaghiya M. Tabrani ka'angghuy dhaddhi Pahlawan Nasional. Langkong saè jugân tarêka ngusullaghi M. Tabrani ka'dinto jhughan èlampâ'agho sareng Pemerintah Kabupaten Bangkalan sareng masyarakat Madhurâ sadâjâna. (*)

Paway Adhât

Darul Ulum II Al-Wahidiyah

Supriyadi *)

Kabudhajâ'ân aropa'aghi cara oðí' sé écépta'aghi manossa ka'angghuy maghâmpang otabâ mabhâgus jhállanna oðí'. Sadhâjâ nâghârâ masté ngaghungé kabudhâj'ân bâng-sébâng. Manabi naghârâ sé ta' paté rajâ *wilayah*-épon biyasana kabudhâj'ânépon maséttong sareng kabudhajâ'ân nagâhârâ.

Indonesia aropa'aghi naghârâ sé *wilayah*-épon lébar bân ngaghungé saébu kasoghiyân sé ta' éka'anđi' naghârâ laén. Tamaso' é dâlem épon kasoghiyân alam, manossa sareng kabhudâjhâ'ânépon. Jhâman samangkén na'-kana' ngođâ bânnya' ta' ngaonéngé ka bhângsana. Ta' onéng jhâ' naghârâna ana-bârna tor bhidhâ antara *wilayah* séttong sareng *wilayah* sé laén tamaso' é dâlem épon parkara adhât.

Sakola'an SMK bân SMPS Islam Darul Ulum II Al-Wahidiyah néng Dhisa Gersempal Kecamatan Ombhen Kabupaten Sampang ngaghungé cara ka'angghuy maod'i' parbhidhâ'ân sé bâđâ kalabân mabâđâ paway.

Paway panéka élaksana'aghi teppa' é tangghâl 17 Agustus 2022 sé étata sareng Osis Biné'an. Aponapa ma' Osis biné'? amarghá sakola'an panéka épalaén biné' sareng laké' lantaran sakola'an panéka bâđâ é bâbâ naongan Pondhuk Ghersempal.

Pondhuk Ghersempal epaddhek sareng Hadrotus Syeikh KH. Ahmad Jakfar Abdul Wahid Qs néng taon 2003. Salaénna pondhuk bâđâ jhughân sakola'an umum TK, SD, SMP, SMK, bân Insha Allah Sakola Téngghi. SMP bân SMK épaleen sopajâ ta' arosak tojjhuwân pondhuk ka'angghuy alahéraghi manossa sé bhâghus. Osis SMK sareng SMPS Islam Darul Ulum II Al-Wahidiyah biné'an mabâđâ lalampan ka'angghuy ngennallaghi kabhudhâjâ'ân Indonesia. Lalampa'an panéka rang-rang ébâđâ'aghi sareng na'-kana' ngođâ, bi-lebbi santré bine'.

Lalampa'an sé ébâdâ'aghi sa'amponna upacara mandhirâ méra poté é 17 Agustus 2022 panéka paway adhât. Paway adhât panéka ébâdâ'aghi é dâlem tanéyan sakola'an. Ta' kéngéng é lowar tanéyan lantaran paway panéka ékosossaghi ka'angghuy éyoladhi ghuru sareng siswi otabâ santré biné'.

Sa'amponna upacara mandhira sadhâjâ na'-kana' sé abâkkéllé kellas bâng-sébâng aghânte kalambhi. Salastaréna asalén, abhâris bân aléngléng tanéyan sakola'an kalabân aghuna'aghi cem-macemma kalambhi adhât sé bâdâ néng Indonesia. Bâkkél dâri kellas bâng-sébâng bâdâ pa'bhellas oréng ka'angghuy aghuna'aghi kalambhi adhât dâri pa'bhellas wilayah sé bâdâ. Bânnya'en kellas bâdâ pa'bhellas, SMP bâllu' SMK mennem.

Paway ékabidhi kalabân abhâris bân ghâlimpo' kellas. Éyorot kalabân SMP, ghâlimpo' sétong aghuna'aghi kalambhi Kalimantan, bân éterrossaghi sareng ghâlimpo' sé laén aghuna'aghi kalambhi Sulawesi Lao'. Jakarta otabâ Betawi, Jhâbâ Témor, Maluku, Bhâli, Aceh, bân Papua. Saterrosépon ghâlimpo' SMK ékabidhi sareng ghâlimpo' Jhâbâ Tenggara, Minangkabau, NTT, Sumatra Lao', Sulawesi, bân Jhâbâ Bârâ'.

Sadhâjâ aghâlimpo' aléngléng tanéyan sakola'an kalabân ébhârenggé laghu Indonesia Raya bân laghu Daérah bâng-sébâng. Lalampa'an ka'dinto étotop kalabân aghilir otabâ abhâris é tengnga tenéyan. Sadhâjâ ghâlimpo'. Sâbâgiyân ghâlimpo' salaén akalambhi adhât sabagiyan genna' sareng parabhut, bân sanjhâta daerah bâng-sébâng.

Parlo épategghes, paway ka'dinto sanajjân aghuna'aghi *atribut* adhât daérah namong teptep aghuna'aghi koçung bân ta' nyaléngka dâri syariat Islam. Tojjhuwân paway panéka ka'angghuy mategghes *Bhinneka Tunggal Ika* sareng Pancasila sé dhâddhi dhâsarra Naghârâ Indonesia. Foto bân ghâmbhâr Pahlawan jhughân ta' ékaloppaé. Tojjhuwân paway panéka ménorot Osis ka'angghuy maémot dâd-ngodâdhân khososépon santré biné' dâ' ka bhângsaépon. Aponapa adhât Madhurâ me' taçâ'? dhasarrépon ré-sa'aréna santré ampon arabât adhât Madhurâ kalabân alaksana'aghi adhât pondhuk sé korang lebbi aropa'aghi adhât Madhurâ molaé dâri kalambhi jhughân bhâsa. (*)

*) Tokang serrat panéka Ghuru bhâsa néng SMK Darul Ulum II Al-Wahidiyah

Majâng

Zian Sagara *)

Aré ampon nyonar dâri témor ngaméra kaoladhân. Aéng saghârâ ghi' léré ombâ'na ngalessér macellep até tor sokmana. Mano' bher- ngabbher aléngléng saghârâ, laén bân jhuko' sé nyéllem ngoy-langngoyan. É dhisa Mor léké, Busahri ampon yap-siyap ngala' kas-pakakas majângnga. Aré' sarengan jhâring épalebbhu dâ' kandhi poté sé rajâ sopajâ buso'. Sambi malebbhu pakakassa, Busahri nyoro kacongnga sé anyama Daefi, ka'angguy nganga'é sapéda suprana ma'lé nyaman ta' paté nyéksa maréna sé terkas mangkatta.

Daefi pajhât tamaso' potra sé toro' oca'
dâ' dhâbuna réng seppona. Salaén jhât cakang
alako, Daefi samangkén bisa ékoca'aghi
dhâddhi tolang bugghigghâ réng towana.
Sabbhân aréna Daefi biyasa alako tané é tana
sangkolanna. Sé é tamen panéka aropa'aghi
bhâbâng dhâghâ séttong ton bânnya'na.
Biyasana kancana asareng Hasan tatangghâ é
bârâ' bengkona sé padâ namen bhâbâng kéya.
Saniyap bulân manabi ontong naraktak
hasélla. Kadhâng dâpa' jutaan. Sabhâligghâ,
manabi ta' ontong pas bânnya' kéya
congkangnga otabâ rogina. Manabi saka'dinto
bhâbhâjana réng atané bhâbâng lakar wajib
opén péngét angrabâdhi tamenanna.

Ejjhâm ampon noddhuwaghi pokol satengnga empa'. Busahri ella maranta kabbhi pakakassa majângnga. Karo ngantos pottrana sé anyama Daefi, ghella' cora' ghi' nganga'é sapédana. Serréna ranta kabbhi méla ka' dinto Daefi sareng réng seppona Busahri pas mangkat, ka saghârâ tojjuwâna. Maské cellep parana angénna, tapé Daefi bân ramana serréna pon biyasa akadhi ta' éghârâssa. Dhallu ghurghurra malem sé bhurem, amarghâ sonarra aré ghi' ardem. Alam ghi' seppé dâri cagghiggha sapéda bân cem-macem alat *transportasi* laénna. Kala ka monyéna mano' sé sè bhuru molè ka lèbunna. Ékéding kopèng cé' lèburré.

“Cong bâ'na dâgghi' mon la dâpa' dhina ta' rapa molé ka'adâ' yah!” Oca' na Busahri ka kacongnga.

“Éngghi sanat, Pa'. ngéréng dhâbu parénta ka' dinto” jâwab Daefi kalabân letteng andhâp.

“Ooo yeh kabâlâ ka embu'na sapéna soro ngaré'aghi rebbhâ kowa, néser tako' la tadâ' pakanna”. Masénga' Busahri ka pottrana.

“Éngghi, Pa' Insya Allah bhâdhi é padâpa'a dâgghi' dhing ampon dâpa' ka compo'.” Oca'na Daefi mayakènaghi ka ramana.

Sa'ampona dâpa' madâpa'aghi ramana ka tembilang lakona, Daefi pas nyo'on pamet ka ramana ka'angghuy palémana. Dhinéng Busahri bân sakanca'anna ampon mangkat nyaré jhuko' ka'angghuy kaodí'anna.

Ollé...ollang, paraona alajârâ # ollé ollang alajârâ ka Madhurâ

Ollé ollang mon lajâr pon ébhâbbharrâ # ollé ollang ngalessèr angén saghârâ

Aéng saghârâ cé' bhiruna, léré nyalam ombâ'na. Busahri sarenggan sakanca'anna sambu makabâbâ jhâringnga. Ta' loppa roko' surya sé cekka' é tanangnga, sésan kadhâng mérengngaghi lagu sé époter ngangghuy salonna. Lakar bâdâ kayakénnan jhâ' manabi bâdâ lagu biyasana tekka'a, jhuko' ngèdingngaghi kéya. Saéngghâ pas ghâmpang ngaollé jhoko'. Polana ca'épon jhuko' arassa nyalam dhâddhi ta' aromasa jhâ' bhâkal épéghâ'a. Maské kalakowanna Busahri bânnya' bân ghebbhâng aralla. Namong Busahri ta'cegghâ' pangarep jhâ' sadhâjâ bâdâ Pangéran sé Maha Méyarsa tor bellas sé bhâkal abhânto. *Wa mayyattaqillaha fahuwa hasbuh*, sapanéka sé ampon é dhâbuaghi dâlem sorat sé bâdâ é dâlem Al-Quran. Arté épon Pangéran ta' paté maberrâ' séttong oréng é lowar bâtes kamampowanna oréng kasebbhut.

Busahri ampon para' tondu'an, biyasana paraona dâgghi' pas molé ka téngghâng. Manabi bânnya' olléna kadhâng olléna ta' pas ejhuwâlla sadhâjâ. Sabâgiyân ésandhekka'aghi dâ' para bhâla tatangghâ, otamaépon bâgiyân oréng dhisa sé ta'ngaollé pangasélan sé lebbi. Arabât kaodî'an ghun coma ngarep pangasélan sé ondhur-dateng.

Bullâ'na aré ampon é ghârâssa, cétak akadhi ngokos parana. Dhinéng olléna jhuko' pendhânan abâk bânnya' témbhang aré ménggu bâri'âna. Busahri asokkor dâ' Pangéranna, serréna ghâlla' éparéngé salamet dâri mosiba, sé bisa maélang nyabâna. Teppa' ghânika ombâ' rajâ terkas téngghi sakala. Parao sampé' akadhi oléngnga. Étanyo' nyellem jhâno'anna. Sokkor laghi' éparéngé salamet dâri sé méyarsa. Amarghâ rassa sossa ghanté bhunghâ. Enghalè paraona ampon para' lobarra, angèn dhateng sanget rajena sampé' sabagiyan badha jugan se alompay ka paraona. Busahri ampon kobatèr ngetter tompang kaler aba'na kadhibi'an polana ontongnga Busahri aorak ngala' sakowaddha ora' akadhi dhala jegga'ah gherrunganna. Marena geneka Samin se noro'e e bingkèngnga aonga' mireng dha' olokanna Busahri.

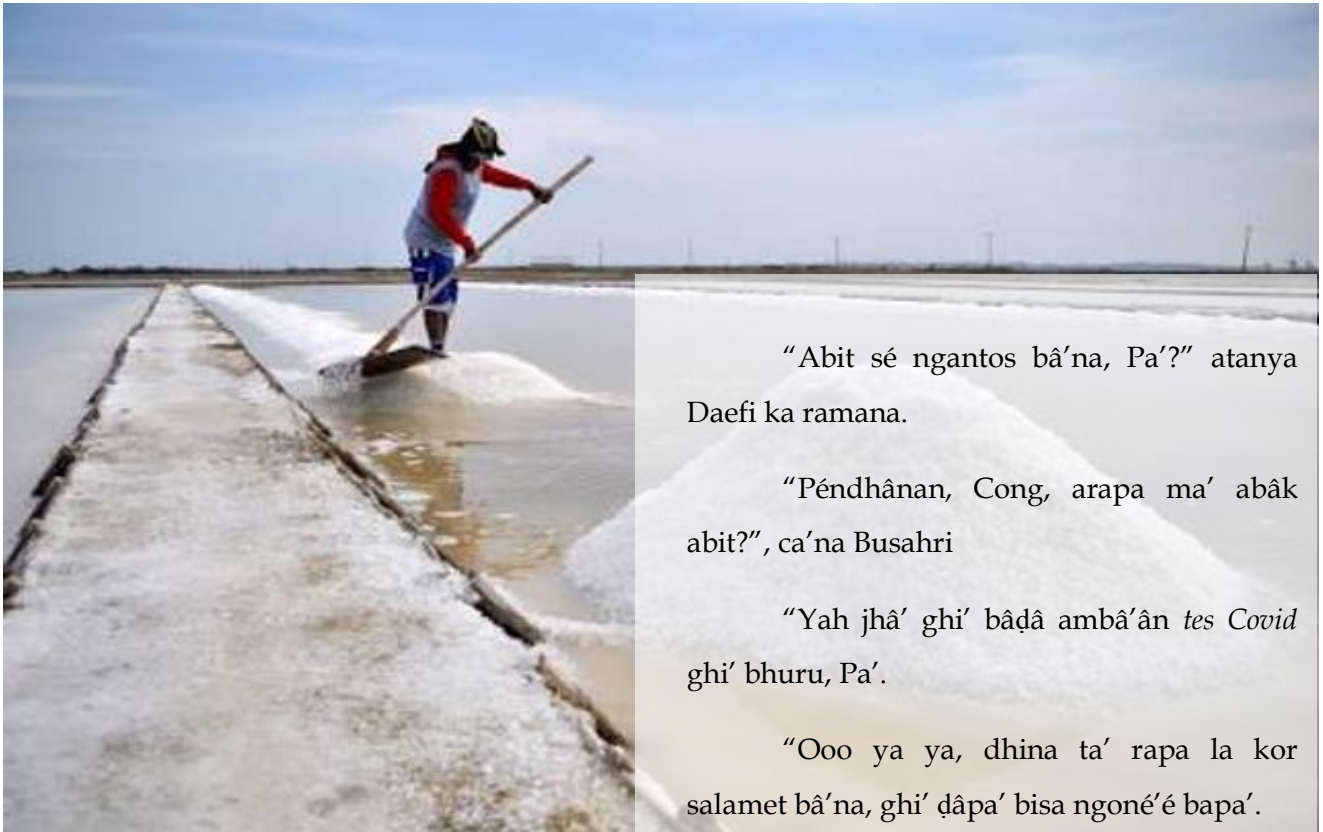
Samin sajan masanta' paraona sopaja bisa nyapo' nyalameddaghi Busahri ban paraona. Aeng sajan bannya' se onnga, coma ollè partolongan se kobasa Busahri ghi' bisa salamet jugan ollè partolongan Samin kancanah se noro' nolongèn ngangguy tampar ban pan-saponapan parabut badana akadiya èmbèr kaangguy ngoras aèng se para' matasèllemmah paraona. Salastarèna ampon salamet Busahri ban Samin pas onggaha ka penggir tase'.

“Busahri, mayu ka.. lajhu pléman ellun” ngajhâk Samin kanca lakona sambu mateppa' émbér bâddhâ jhuko'na.

“ellu' ghâllu, Min, mamaréya lessu yak ta' tao soko pas motemmo ghâresghes”.

“Yah la ta' rapa ghibâ tédung lun”. Oca'na Samin sambu maloros buggi' kéya.

“Abit sé ngantos bá’na, Pa’?” atanya Daefi ka ramana.

“Péndhânan, Cong, arapa ma’ abâk abit?”, ca’na Busahri

“Yah jhâ’ ghi’ bâdâ ambâ’ân tes Covid ghi’ bhuru, Pa’.

“Ooo ya ya, dhina ta’ rapa la kor salamet bá’na, ghi’ dâpa’ bisa ngoné’é bapa’.

Korang lebbhi satengnga ejjhâman kaḍuwâna toju’ sambu ngi dhdhâ, jhâghâna. La temmo para’ dzuhurrâ. Busahri terkas taghâghâs jhâghâ. Émbér sé aéssé jhuko’ éghibâ ka péngghir jhâlân. Busahri terros ngala’ HP-na, nélpon ka pottrana ménta soro koné’é ka engghuâna. “Bâdâ ñimma bá’na cong?” Patanyana Busahri parappa’na nélpon kacongnga. Salastaréna nélpon Busahri nyoro Samin paléman ka’adá’ polana abâ’na ghi’ ngantos Daefi pottrana sé ca’na laa mangkatta, samaréna nyéram bhâbângnga.

Sa’amponna dâpa’ ka romana Daefi bân Busahri ampon éyambâ’ molaé ghellâ’ sareng rajina bân ana’an, jughânan bâdâ pamili laénna sé sanat terro melléya olléna jhuko’na. Rassa ghumbira paḍâ bâdâ bâjâ Busahri acaréta mosibâ é para’ mata’ salamet nyabâna. Mélana ka’ḍinto Busahri jughân pas makon pottrana ka’angghuy ngaterraghi sabâgiyân olléna jhuko’na sopaja èparéngaghi ka Kèyaè Sayyidi, sè ampon èyangghep ghuru tor jughân ampon èyangghep dhâddhi posseppona maghârsaré é dhisa Morléké.

Mekkasan, 1443 H

Tanḡâ Jhilâ

Angghidhân: Mudhar CH

Bânnya' ana' ca'na rêng
towa kona bânnya' rajhekkè. Eppa'
bân embu' kaparèng bânnya'
pottrana. Sèngko' satarètanan ka
pètto. Bâbinè'na ḡḡuwâ, lalakè'na
kalèma. ḡḡ'-aḡḡ' bâbinè'. ḡḡuwâ,
tello', empa', bân nomer lèma' lalakè.
Nomer ennem bhuru bâbinè' polè.
Bungsona sèngko', lalakè'.

Rêng towa kabilâng longèt
otabâ bèlèt. Abâs ḡḡari nyamana
engko' satarètanan. Tarètan bâbinè'
sè sarèyang anyama Bhusiyâ. Lalakè'
ka'alè'anna anyama Bhusa'at. Nomer
tello'na anyama Bhusawâr.
Saterrossa Bhuwârto bân Bhunoto.
Bhusanè ka embhughânna engko'.
Bungsona engko' ènyamaè
Bhuramsu.

Soro nemmo?

Mon ènga' ka carèta lambâ'. Rèng kona rèya ahli tapa. Rèng kona rèya segghut apowasa. Rèng kona rèya ahli nyeppe. Rang-rang aḍhâ'âr. Dhâ'ârrâ ghân sakonè'. Mabânniya'a bârâmma jhâ' taḍâ' sè èḍhâ'ârâ. Dhâddhina jhâng saktèyan. Lakona ngaddhu kajunèlan.

Abâli polè ka eppa'-embu' bân ka bânniya'na tarètan. Eppa' lako masènga', jhâ' atokaran. Apa bâḍâna kakan, mon taḍâ' neng-enneng. Eppa' ka cator orèng sè èyarghâi ḍâlem oḍi' abhâlâ tangghâ. Ka'alok soghi, soghi ka tanè. Alhamdulillah... mon ghun èkakana cokop, temmo ghellâng nèmbhârâ' ka nèmbhârâ'.

Orosan nyama eppa' kalonta longèt tape mon orosan jhuḍhu eppa' passra ka Sè Kobâsa. Bâḍâ'â eppa' nampèk ka orèng? Jâ'! Sapa sè dhâddhi pèlèyan to na' potona eppa' ghun atanya, bâ'na esto ongghu? Mon la èsto ètarèma'a, bâriyâ ḍhâbuna eppa' ka ana' binè'na è bâkto èpènta orèng. Bâriya kèya ka ana' lakè'na, mon èsto ongghu èpènta'a otabâ èsalabhârâ.

Bâkto Bhuk Bhusiyâ èpènta orèng, sabellunna eppa' atanya èsto ta' èstona, eppa' makompol engko' satarètan. Eppa' aḍhâbu, "Tang na'-ana' kabbhi, alakèya abinèya sènga' jhâ' teppa' toronna rampok otabâ malèng. Sapura. Nomer ḍuwâ'na, mon sè lalakè' abinèya jhâ' nyarè rèng raddhin!"

"Aponapa ma' ta' ollè raddhin?" Ka' Bhusawâr atanya.

"Ella Cong, mon binè raddhin tako' mon atellaka ba'na ta' passra. Ḍâgghi' pas ghi' kèr-pèkkèran. Ella ra, tang na'-ana' sè lalakè' jhâ' abinèyan rèng raddhin!"

Kabilâng anè pamondhut ḍâri rèng towa. Alasan ghun tako' ta' passra mon atellaka. Tapè sèngko' satarètan paḍâ ta' bannya' okara. Bhuk Bhusiyâ narèma lamaranna Tajul. Rèng lakè' gântheng bân pèlak. Ka' Bhusawâr tarètan sè nomer tello' aghâlluwi Ka' Bhusa'at sè abinè.

Ka' Bhusawâr norot dhâbuna rêng towa. Binèna ta' raddhin kèng toro' oca'. Tomèna nyamana. Bâbinè' sèttong kampong kabilâng bânnya' tarètanna kèya. Bhuk Tomèna ana' sarèyang sè lambhâ' ka satarètanan. Kalambhâ'âna Bhuk Tomèna ka tarètanna dhibi' èghibâ ka tarètanna Ka' Bhusawâr. Engko' sabhâla mèlo katampèyasanna.

Satèya ghilirâna Ka' Bhusa'at sè nemmo rêng binè' ka'angghuy alâ-bhâlâ. Bâbinè' jârèya kaponjhung parabân raddhin dâri dhisa lao'anna. Sapa orèng sè ta' taowa ka bâbinè' anyama Suwârni ana'na tokang kokot bân tokang pèthèkka sapè. Suwârni satarètanan ka tello paðâ bâbinè' bân paðâ dhin-raddhin. Bu'na Suwârni tokang ghâbâyâ jhâjhân bhâng temmo palèng nyaman sa-kacamatan. Ngoca'a sa-kabupatèn tako' aghâbâyân sala.

"Ghâllu Cong, bá'na rèya abinèya Suwârni marè tao ka orèngnga?" Eppa' atanya è bâkto Ka' Bhusa'at mènta èdhi.

"Onèng, Pa'. Kaulâ ðu kalè jhânjhiyân è compo'na Nom Rutap majhâði'na Suwârni."

"Palasdhâ jhâ' raddhin?"

"Èngghi, Pa', mèlana kaulâ addhreng."

"Iyyâ ella mon la tao," Eppa' sambi mèles bhâko ka kolè'na jhâghung. "Ènga' kaoca'na Eppa'? Jhâ abinèyan rêng raddhin!"

"Èngghi èmot. Jhâ' kaulâ tarèsna marghâna karaddhinanna."

"Iyyâ ella mon la marè èkarèna." Eppa' terros ngello'è roko' ghâbâyân dhibi' sè èpèles ngangghuy kolè'na jhâghung. Okossa ngolbu'. Bâuna kereng asalebbungan.

Tan-tarètan sè laèn la paḍâ alakè abinè. Taḍâ' sèttonga sè mosellat akantha Ka' Bhusa'at. Ka' Bhusa'at abinè Suwârni ghun omor tello bulân.

“Arapa ma' atellaka bân sè binè’, Cong? Suwârni korang raddhin? Pola Sè binè’ bur-leburân bân orèng laèn?” Eppa' atanya ka Ka' Bhusa'at kalabân mongkor.

“Bânnè marghâ panèka, Pa’.”

“Marghâna nape, Cèyong?” nandhâ'âghi eppa' pegghel. Engko' satarètanan la paḍâ ngartè carana eppa' abudhâbu è bâkto pegghel. Ka' Bhusa'at dhuli asapora.

“Saporana, Pa’! Essu mangkèn rajâ ka tongkèng.”

“Marghâna tongkèng raja jârèya bâ'na sè atellaka?”

“Èngghi, Pa’. Dhullu ta' rajâ kadhi mangkèn. Kaulâ caremnet bilâ ajhâlân è aḍâ'ân.”

“Dhullu sè binè' ghi' parabân, ‘At. Satèya iyyâ laèn.”

“Poko'na kaulâ atellaka.”

Ka' Bhusa'at pagghun ta' èkennèng pellang sè atellaka. Salana sè binè' apa? Mèkkèrra Ka' Bhusa'at bârâmma? Satèya ta' èkennèng obâ.

Ta' èkennèng bâcco. Ka' Bhusa'at atellak bân Suwârni, bâbinè' raddhin pèlèyanna dhibi'. Masalana ca'na rèng bânnya' ta' lajâk, ghun marghâna tongkèng otabâ bângkong sè sajan rajâ. Ta' lèbur èyabâs ènga' ghi' parabân.

Bitongan bulân ta' napa' satengnga taon, Ka' Bhusa'at abinè pole. Raddhin pole. Bâbinè' najâghâ kancana kalènèngan sè rangrang mole. Toju'na neng è aḍâ'. Tokang tabbhuna ghâghâmbhâng. Akantha pakakas sè ètabbhû, Asnèyâ dhâddhi ghembhâng è ghâlimpo' kalènèngan jârèya.

Sanajjân Asnèyâ ambu sè dhâddhi najâghâ saellana èkabin Ka' Bhusa'at, ta' sampè' alèngka taon, parao sè ètompa' Asnèyâ bân Ka' Bhusa'at kandhâs è tengnga jhâlân. Ka' Bhusa'at atellak pole marghâna ebbhâna Asnèyâ bâu. Ca'na Ka' Bhusa'at, Asnèyâ mon acaca colo'na bâu. La bâḍâ'â bhâi sabâb sè dhâddhiyâ pegghâ'na katarèsna'an antara Ka' Bhusa'at bân Asnèyâ.

Sakalèyan èghenna'è ḍu kalè. ḍu kalè èghenna'è tello kalè. Marè ngabin Asnèyâ Ka' Bhusa'at ngabin Marni. Raddhin kèya. Marni kalonta bâbinè' bicèk. Katello orèng mènta Marni ta' èjâp-èjâbhi. Satèya èkabin Ka' Bhusa'at atellak kèya marghâna paḍâ bân Asnèyâ. Ebbhâna bâu.

Seḍḍheng sè Ka' Bhuwârto, dârina toro' oca' ka rèng towa, abinè teppa' ka sè kècek. Bâkto kabinna Ka' Bhuwârto, bâḍâ sapopo sampè' nangès sabâb nèser ka Ka' Bhuwârto sabâb ollè binè kècek. "Orèng sa theng-gânthengnga pas teppa' ka bâbinè' kècek." Assri sambì ngosot aèng matana.

"Ladhina ra, Sri! Ðu bâ'na ma' tagher nangès jhâ' bânne bâ'na sè aghellu'â. Jârèya la kencengnga kaka'na dhibi'. Engko' ta' nyoro bân ta' alang-langa." Eppa' menḍhek sakejjhâ' è ghâlimpo'na lâ-bhâlâ.

Eppa' ca'na ḍi'-majhâḍi' lakar la ta' patè bânnya' caca. Kèng sènga' mon karè ca'-ngoca'. Oca'na eppa' kodhu toro'è. Ompama ta' ètoro'è, bhâbhâjâ bhâkal ngaḍḍhâng è aḍâ'na. Jhâ' sampè' malèntang ḍâri oca'na eppa' mon ta' terro kalèra.

"Eppa'na mandhi pangocap, Cong. Jarowa tanḍâ jhilâ." Ðhâbuna Bâ' Rahwi è sèttong bâkto, "Tanḍâna cokop sa jhilâ. Sènga' jhâ' pa sampè' abhâsto otabâ taloccor oca'! Abâs Bhusa'at! Mon pagghun abinè ngala' è attassa abâ'na, ta' kèra nemmo bâbinè' bhender. Bâḍâ bhâi masala. Makkè masala jâk ta' lajâk dhâddhi tellakka."

Ta' sèsèp kalabân ḍhâbuna Bâ' Rahwi, mon èghi'-ghighi' eppa' lakar mandhi pangocap. Dhullu eppa' la nga'-masènga', jhâ' abinè orèng raddhin. Sè cangkal sèttong Ka' Bhusa'at. Abinè tello kalè raddhin malolo, atellak malolo. Ka' Bhusawâr bân Ka' Bhuwârto abinè sakalèyan èkabhântal matè. Bâriyâ kèya tan-tarètan sè laèn. Abâs binèna Ka' Bhusa'at sè satèya, sè ka pa' kalèna. Iyyâ, satèya Ka' Bhusa'at la abinè pole. Ca'na rèng-orèng, makkè la mandiyâ li-bâliyân pagghun ènga' rèng ta' mandì. Taḍâ' so-lossona senḍu'. Alhamdulillah... èparèng langgheng. Ètombuwi na' potò bân la ato-manto. Berta ḍâri modhinna, Ka' Bhusa'at la tello kalè areppot atellaka bân sè satèya tapè ḍhun-toḍḍhun bâriyâ. Mon èpaènga' bân modhinna, "Neko', 'At, pèsèna èpabâliyâ."

"Bâ, empon ma' èpabâliyâ, Dhin?"

"Mon burung dhika sè atellaka."

"Sabâ' è dhika. Ghu-lagghuna, mon tolos nyaman nambâi."

Sampang, 3 Sappar 1443 H./30 Agustus 2022 M.

"GHÂR-PAGHÂR"

Fendi Febri Purnama

*Guru dan Penggiat Bahasa Madura Situbondo

BINTAOS

1

Bintaos mon nèmbhârâ' biraos

Paka' èlang èyorap ngaèl ngakarothos

Sè bincè ta' ènthos

Sè moljâ rabeng os-maos

Ghettana ta' kennèng bisaos

Alonca' ka momos

Bintaos apopos

Nèmor pajhât panassa ngokos

Sè moljâ mèyos

Sè angaop èpamaèn eccos

Abuntè' èbhes-bhessâ toros

Bintaos bighina ngabbher ghân saratos

Ta' atoran ka lolos

Manyèmot aghuringa ennos

Kalènthong mon terros

Jhâ' panolanganna koros

MARONGGHI

2

Macalèrong ka ghighi

Kalènthang pan-bârâmpan bighi

Koddi' ka tatangghâ ghi-bâghi

Pola tambhâna dhengghi

Ancar nakso mon alèngghi

Marongghi soghi

Èyobâ ka oca' manca arghâ tèngghi

Ètotowa pagghun èngghi

Kèngèng lobang angèn èyantarana
ghighi

Kennèng abâssâghi

Akantha raghi

Asèl manès lajhu ambhuwâghi

Bârâs bubudhun leddhu' sèghi

KAJU JHÂRÂN

3

Kaju jhârân bânnè jhârân

Ghur-toghurân

Jhâ' mara kobhurân

Kaju jhârân bisa pakakan embi'

Kèng ta' kennèng tobi'

Ambu nyambibi'

Kaju jhârân tambhâ perra

Jhâ' para-ngora

Meltas kolè' mèra

Kaju jhârân pajhât bâghâ

Sakèng ka bubung ñugghâ

Bisa kèya parjhughâ

BÂLUNTAS

4

Bâluntas ngarep ontas

Lakar jhâmona ghettas

Pagghun ngabâbâ ta' ghellem ngattas

Bâluntas pajhât kodhu paspas

Lèburân mapas

Asola gherpas

Bâluntas onghuna lalas

Sakèng èpolas

Ollè ngalas

KALÈKÈ

5

Kalèkè akèkè

Aghili onghu ka lèkè

Ro'om nyerghu' cengkè

Kalèkè loppaè

Pacekka' paghâr ta' kennèng sènglaè

Bighina bhikkarak ngalèlè

Kalèkè paghâr bhidhâ

Sè koko molaè tarondhâ

Mosna palasdhâ

Ècangrep anga' to'oddhâ

Satèya ella tao rassana jhubâdhâ

NYABIS

Sobung samporna è abdhina
Sè bâdâ namong okara nyo'on sapora
Sobung beccè' sè èpanyabisâ
Sè bâdâ namong bucco' atompang cèccè'
Abdhina dhârâka
Ta' bisa ngajhum tor mètar lambârân panyopprè
Èpanyongsang èkoddhân oðì'
Èkalèlèncang jikarra sètan
Èghursa cometthè
Angko aghâgherjhâ èlorok napso

Ta' kabitong ta' karèna
Ampon sanapa kalè
Abdhina kala abirjhi' kasta
Kèllem è saghârâ
Kama'sèyadhân alajâr è attas bun-embunan
Astaghfirullah!!

Aengmerah, 12 Mei 2022

ALIUK PASÈSÈR

Jhâu ngabâs poncana aèng
Katon campo bhiruna langgè'
Ghili Labâk,
Ombâ' ngajheððhul nabbhu jidur
Aros aruddât amaèn haddrah
Ènga' rèya jugit Madhurâ

Aliuk pasèsèr
Semmo ghetton ta' marè senneng

Kombang, 20 Oktober 2022

OJHÂN TANGÈS

Onènga dhika alè'...
 Nalèka ojhân bâjâ lagghu bulâ rèngsa
 Angghidhân tarèsna sè lambâ'
 Ngaton è cèllenga mata...
 sowarana dhika sè lembu'
 Dhâddhi tembhâng kasmaran
 Nyalepsep sakojhur bhâdhân
 Ojhân è bâjâ laggu ongghu matombu
 kerrong
 Terro apolong sareng dhika sèttong
 Nalèkana dhika mèsèm atè bulâ tapèncot
 Sonar mata dhika ngacengngar...
 Ngonjhâng tarèsna atè bhinar...
 dhika dhâddhi bintang ...
 Cajâna nerrangè jhâlân bulâ
 Ojhân è bâjâ laggu adhina tangès
 Bacca è rèbâ'ân dhika minta èdhi
 nekkànè adhât noro'è karep orèng towa
 Bulâ diem ta' metto sowara
 Aèng mata sè ghâgghâr èsapo ojhân
 Dhâddhi saksè tarèsna sè lara
 Ojhân è bâjâ laggu....
 Bâjâng dhika padḡhâng...
 Aèng mata aghârâjhâ

Mekkasân, 12 Maret 2021

DHUWÁ KERRONG

Malem arangka' seppè
 Mata mella' ta' ngèḡḡhâ
 Bâjâng dhika ngaton mèsèm
 Akènca' neng ngen-angen
 Dhika nalpé' è ḡḡḡḡ
 Nangès sèghumen
 Atè bulâ tapegghâ
 Mata bulâ jhughân aghârâjhâ
 Ta' bisa è tambhâ'
 Ènga' carèta sè lambâ'
 Nalèka tarèsna tombu ghâmbhâ'
 Sabbhân arè bulâ ngambâ'
 Mèsèmma dhika sè malolo akalèmbâ'
 Lajhu aḡhâjung parao tarèsna
 Ajhânji ajhâlânè kaḡḡ'ân ḡḡlèm sompa soccè
 Nangèng dhika tèghâ
 Adhina bulâ kadhibi'ân
 Ngadhep ḡḡ' ajunan sè kobâsa
 Berrâ' ongghu berrâ'
 Ajhâlânè ḡḡ' kadhibi
 Lara ongghu lara
 Narèma pastè sè kodhu ètètè
 ḡḡu cajâna mata
 Malar mogha tarèsna soccè
 Kabhughel kantos matè
 Bulâ bân dhika apolong ḡḡlèm sowarghâ pastè

Mekkasân, 23 Juni 2022

KA'ADDHRENGGANNÈPON PA' DOING

20 TAHUN ALASTARÈYAGHI BHÂSA TOR SASTRA MADHURÂ

Puspa Ruriana

È dâlem Rubrik Torcator sè samangkèn
ka'dinto bhâdhi èyatorraghiya Tokoh
Budayawan sareng jhughân sala
sèttongngèpon pegiat bhâsa sareng sastra
Madhurâ sè alèngghi è Bangkalan. Salaèn
aktif è dâlem kagiadân buçhajâ, bhâsa, sareng
sastra Madhurâ salèrana jhughân aktif è
dâlem nyalosso'è sejarah Madhurâ.

Salèraèpon ka'dinto, ènggi panèka
Hodrochin Sabarudin otabâ biasa èjhulughi
Pa' Doing èbhabharraghi è Bangkalan tanggal
5 Mei 1960. Sakola'annèpon ènggi panèka
Sarjana Ekonomi. Sanajjhân salèrana ka'dinto
èkonom nangèng aromasa senneng da'
kagiadân sè bâdâ kaèdhannèpon sareng bhâsa
bân sastra, khosossèpon bhâsa sareng sastra
Madhurâ ka'angghuy na'-kana' sè asakola
SMA. Kagiadân-kagiadân ka'dinto èlakonè
amargha Pa' Doing aromasa sanget lèbur bân
cè' tarèsnana ka Madhurâ, tana padhumpa'an
dharaèpon.

Buktè-buktè sè nyata ka'dinto bâdâ kacamanggâlâna dâri pan-saponapan kagiadân sè ngèrèng è dâlem tombuna buḍhajâ, bhâsa, bân sastra Madhurâ. Salèrana jhughân èyanggep bangaseppo è dâlem ghalimpo'èpon, sè èyanggep aset sè kèngèng aparèng macemma informasi pangataoan buḍhajâ, bhâsa, bân sastra Madhurâ. Pan-saponapan komunitas sè kèngèng tor tamaso' èrabâdi sareng èseppoè Pa' Doing ènggi ka'dinto:

1. Komunitas Laskar Tjakraningrat: Maca naskah kona (Mamaca).
2. Komunitas Laskar Aryo Suroloyo: Maca manuskrip kona.
3. Dewan Budaya Bangkalan: Nyalosso'è seni bân buḍhajâ Madhurâ.
4. Komunitas Telusur buḍhajâ bân sejarah Bangkalan.
5. Komunitas Nakobah Ansab Auliya Tish'a: Nyalosso'è katoronanna Walisongo kabâbâna sè è Bangkalan sareng Madhurâ.

Namong sanget cè' astabâna, aponapa ma' kantos saka'dinto kagiadân-kagiadân sè èlamp'a'agi salèrana nangèng korang kèngèng perhatian khususèpon dâri pamaréntahan daèrah è Bangkalan. Sanarè akadi ka'dinto kabâdâ'annèpon semangat sareng lalampa'anna ta' kantos bubrâ mala sajân atambâ semangat salèraèpon è dâlem lalampa'an palastarian buḍhajâ, bhâsa, bân sastra Madhurâ.

È dâlem papangghiyân ka'dinto, Tim "Jokotholè" Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur kalerrèssân bisa torcator sareng salèrana è sala sèttongnga markas komunitassèpon ènggi panèka è Galery Batik Peri Kecil sè alamattèpon è Jalan Raya Tunjung No 57, Tunjung, Disa Tunjung, Kecamatan Burneh, Kabupaten Bangkalan. Ma'lè onèng sareng akennalan kadi ponapa salèra'èpon bân lalampa'anna, ka'dinto sakonè' torcator sè ampon èlamp'a'agi Tim Jokotole (J) sareng salèrana Pa' Doing (D).

J: Pa' Doing, mètorot panjennengngan kadiponapa perkembangan ka buḍhajâ'ân Madhurâ samangkèn, wabillkhususèpon bhâb bhâsa sareng sastra?m

D: Na'-kana' samangkèn nèka ampon bânnya' adhingghâlagi bhâsa Madhurâ. Langkong kasokan ngangguy bhâsa Indonesia. Tojjhuwâna kaulâ sareng komunitas ka'dinto langkong parjughâ alastarèyagi bhâsa Madhurâ sè ka'dimma panèka dâddi bâsa Èbu bangsa Madhurâ. Parmèla dâri panèka kagiadân-kegiadân sè akaè' sareng pelestarian bhâsa Madhurâ kodu terros èlamp'a'agi.

J: Ponapa bisaos sè ampon panjennengngan lampa'agi è dâlem alastarèyaghi bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Bâdâ saponâ kagiadân sè ampon rutin èlamp'a'agi komunitas-komunitas sè ampon bâdâ, akadi kagiadân inventarisasi/nyatet bâdâna macemma sastra-sastra Madhurâ, alastarèyaghi Kèjung Madhurâ, maca Sendèlan Madhurâ bân Puisi-Puisi Madhurâ.

J: Pasèra'an bisaos tokoh² sè dhâddhi inspirasi da' panjennengngan è dâlem alastarèyaghi bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Alm. M. Irsyad, M. Thoib, R. Kaboel Krisnadi, dan D. Zawawi Imron.

J: Manabi kaghungan ponapa bisaos tantangan sè èyadhebbhi panjennengngan è dâlem alastarèyaghi bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Ènggi cè' sangetdhâ korang dukungan sè dâri Pemerintah Daerah è ka'dinto.

J: Ponapa panjennengngan toman ngaollè hal sè malarat è dâlem alastarèyaghi bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Mètorot pangalaman sè toman abdina alamè sabâb sè paling mlarat è dâlem alastarèyaghi bhâsa Madhurâ èngghi karana sanget sakonè'na Guru sè Ngajhâr Bhâsa Madhurâ è sakola'an. Jhughan sakonè'na guru sè ngajâr otama'èpon è pandidigân dhâsar saènggâ proses panerrossa bhâsa Madhurâ dâddhina korang lancar. Ghapanèka sè andhaddhiyaghi bhâsa Madhurâ sajân èdhinggâlaghi sareng para ngodâdhan.

J: Bhab ponapa sè paling makasambu' monggu da' panjennengnan è dâlem alastarèyaghi bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Dialektika/laghuna è daerah-daerah neng Madhurâ bân daerah Tapal Kuda è tana Jâbâ. Bâdâna dialek-dialek è dalem bhâsa Madhurâ ka'dinto sè nyabâbbagi bârnana macem è dâlem bhâsa Madhurâ. Namong hal sè kadhi ka'dinto jhughân aropa macemma kasogiyân bâsa kaangguy masyarakat Madhurâ.

J: Kantos samangkèn kagiadân ponapa bisaos sè èyanggep penting sè ampon panjennengnan lampa'agi èdâlem lalampana melestarikan bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Kagiadân sè penting Mètorrot abdina sanget penting bân parlo dhuli èlaksana'agi èngghi panèka pangajârân andâb asor tatakrama ka'angghuy na'-kana' sareng Generasi Muda samangkèn. Na'-kana' samangkèn bân generasi mudana ampon kalèb bân ninggâlafi adât bân tatakrama bângsana dibik.

J: Mètrot panjennengnan, ponapa pemerintah daerah ampon ngèrèng è dâlem alampa'aghi alastarèyaghi bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Gi' cè' sangetdâ korang.

J: Èdâlem kamajuân teknologi sè langkong-langkong "Ngabâllunagi" ("menganaktirikan") bhâsa bân sastra daerah, kadiponapa carana panjennengnan ajâgâ semangat ma'lè terros melestarikan bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Ènggi paggun maka'adâ' kabiyasa'an abhâsa Madhurâ sareng ngajhârragi bhâsa Madhurâ ka na'-kana' bân Generasi Muda.

J: Da' bingkènggèpon, ponapa sè bâdi èlampa'agina (sè ta' toman èlampa'agi) è dâlem lalampa'an alastarèyaghi bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Ngèmodi kasennenganna para dâd-ngodâdân/Generasi Muda sè serrèng nolès, ka adâ' ka'dinto nyarannaghi èbâda'aghiya Lomba Penulisan/Karya Tulis sè abhâsa Madhurâ.

J: È dâlem yuswâ sè ampon ta' anom/ta' ngodâ polè, sampè bilâ panjennengnan terros alastarèyaghiya bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Malarmogâ kaparèngan lanjâng omor bân aghuna bhâdhi alastarèyaghiya bhâsa bân sastra Madhurâ saterrossa.

È panotop tor-cator, salèrana ngatoragi pangarebbân sareng pangaterro sè cè' èyarebbâ ongghu bâb kamajhuwân bhâsa bân sastra Madhurâ. Salèrana lakar ngareb bådâna bhâsa Madhurâ paggun kongang bân bisa

èghuna'agi sareng masyarakat Madhurâ wabilkhusus ka na'-kana' bân para ngodâ/generasi muda. Salèrana jhughân aparèng apresiasi sareng dukungan ka Tim Majalah Jokotole Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur da' pangaterro sè ampon èlampa'agi ngèrèng ajâgâ sareng ngabruwagi bhâsa Madhurâ. Salèrana jugân mator sakalangkong da' sè agung kalabân bådâna Majalah sè abhâsa Madhurâ "Jokotole" ka'dinto, sabâb ka'dinto aropa'aghi têngka sè sanget bhâgus è dâlem ajâlânnagi sareng ajâgâ bhâsa Madhurâ.(*)

J: Ponapa pangarebbân sareng pessenèpon panjennengnan da' para ngodâ/generasi muda bâb kelestarian bhâsa bân sastra Madhurâ?

D: Tolong jhâ' kantos bhâsa bân sastra Madhurâ ka'dinto èlang/sèrna dâri bangsa Madhurâ, parlo ètambâ èssèna/volume macemma kagiadân-kagiadân sè tojjuwâna melestarikan bhâsa bân sastra Madhurâ, mongghu da' pasèrâ'a bisaos sè kabhubbhuwân lalampa'an ka'dinto.

PENTHOL GHÂPÉ'

Lilik Hasanah*

Manabi adhakandha bhab jhâjhânan, insyaalla sadhâjâ maghârsaré otamaépon sé ngaghungé româ é polo Madhurâ, khususépon é Kabhupatèn Songenep, kacamadhân Ambhunten bân Sakobhengnga. Sé anyama jhâjhânan "Penthol Ghâpé'" panéka cé' kalonthana. Korang parékisa ma' bisâ, énghalé bâḍâna jhâjhânan panèka kalonta sampé' ka Kabhupatèn Mekkasana jughân bâḍâ sé ajhuwâl.

Métorot pékkèran bhâdhân kaulâ, penthol ghâpé' panéka da'-ada'na bâḍâ é Kabhupatèn Songenep, éngghi ka'into teppa' é kacamadhân Ambunten. Asabâb penthol ghâpé' sé ḍâri kaéssa' sé ce' kalontana.

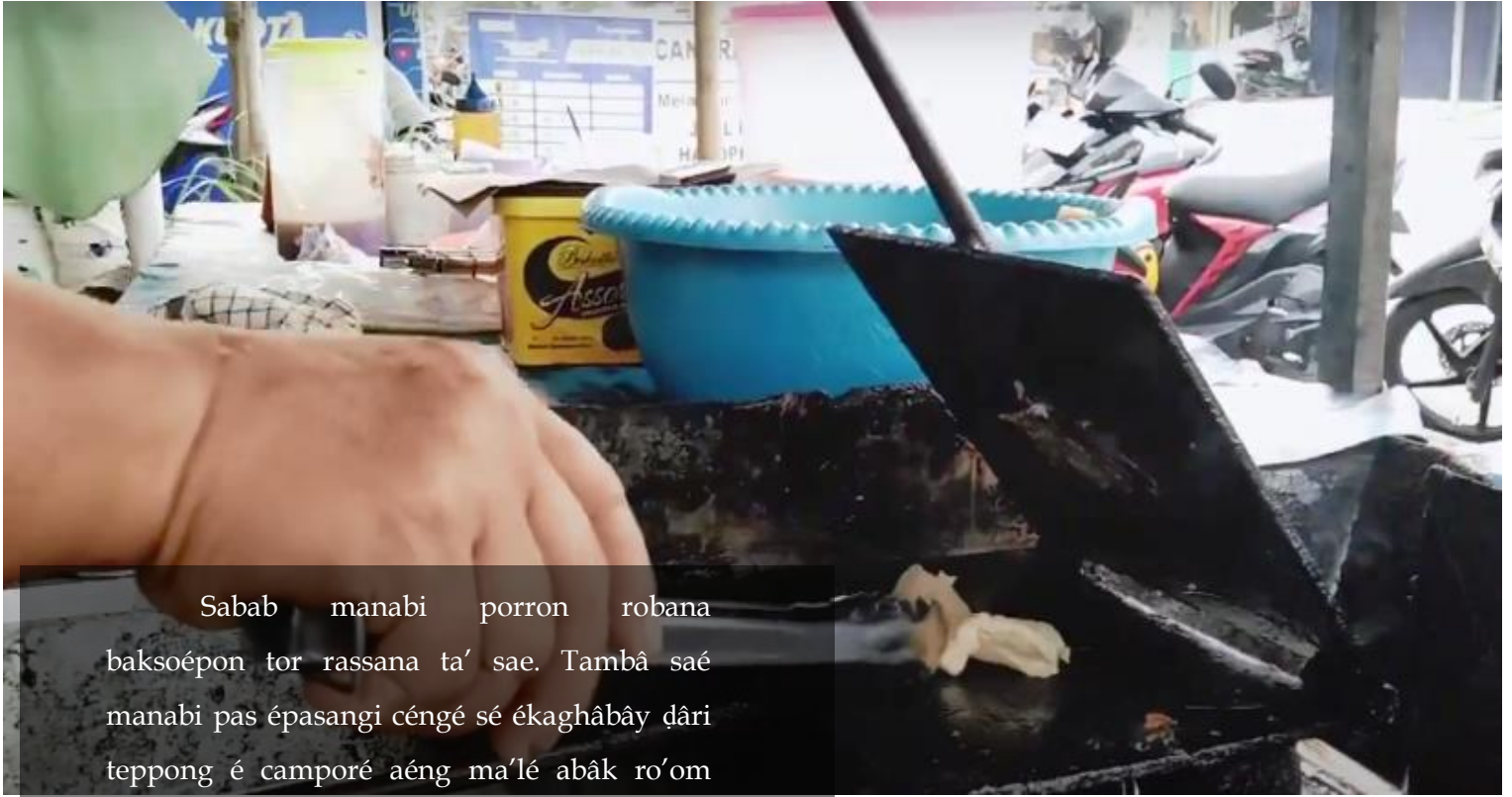
Sumber Duwa' foto mondhut neng e Google.

Caraépon aghâbây penthol ghâpé', bahannépon sé kodhu bâdâ éyantarana: teppong tapioka sareng terigu, jhuko' cakalan, bujâ, katombhâr, bhâbhâng potè, sabâgiyan bâdâ jhughân sé nambâi bhâbhâng méra ka'angghuy tâmbâ'ân. Jhâ' loppâ jhughan aèng sacokobbhâ ngokoraghi sareng bânnya'na teppongnga. Bâdâ jhughan sé nambâi tahu, polana bânnya' manfaat gizina. coma sé bânnya' pagghun ngangghuy jhuko' cakalan malolo.

Sopajâ bhâgus olléna praméla dâri panéka manabi bahan ampon épapolong otaba jhughan épaghimpo', saterrosépon bhâbhâng bân katombhâr sabellunna ékocek néng cobik, kabbhi basso dhimén tako' bâdâ kotoranna. Salastaréna ka'dinto teppong pamaso' sacokobbhâ kasokanna sé aghâbây, bisa se ngala' satengnga kèlo otabâ sakèlo akorraghi kalabân kaparlowanna. Manabi jhuko' cakalanna salastaréna ébhersé'é kalabân aèng terros épa'alos kalaban étoto otabâ éblénder sopajâ hasélla bhâgus robana pentholla.

Salastaréna gapanéka bhâbhâng bân katombhâr sé ampon ékocek écamporaghi kalabân teppong jhâ' loppa teppong ghella' lastaré éghudhu' kalabân aèng, jughân pas tambâi jhuko' cakalan alos ka'angghuy écampor jughân. Sadhâjâ sé kasebbhut dâgghi' pas pakompol ka bâddhâ sé aropa'aghi baddha rajâ, otabâ sé kènè' ngakoraghi kalabân bânnya' bhuntenna bahan sé ékaghâbây.

Sabellunna épakol-bungkol pastéyaghi ghâllu sadhâjâ bahan ampon écampor kabbhi, bhuru lajhu terros kèpé' kalabân pé'- ghipe' sé ékaghâbây dâri aluminium; sénga' jhâ' loppa tegghu' ghâghângnga otabâ konco'na sabab ka asta panassa parana. Mon parlo akaos tanganan ma'lé astana ta' bulla'. Antos ra-kéra samennidhân korang lèbbi. Coma manabi ampon éghârassahaghi massa' terros bisaos bâthâ' maské ta' dâpâ' samennit ajjhâ' sampé' porron.

Sabab manabi porron robana baksoépon tor rassana ta' sae. Tambâ saé manabi pas épasangi céngé sé ékaghâbây dâri teppong é camporé aéng ma'lé abâk ro'om

bisa ésémbui kalabân dâunna bhâbâng, jhughan cabbhi sé ampon lastaré ékocek. Ma'lé tambâ lébur ka pangâbâsân penthol ghapé' ghellâ' bâdâ sabâgiyân pas éjhuwâl kalabân bhundhu'plastik. Saéngghâ sajân lébur, oréng sé ngabâs bisa terro sé ngobangana. Dhâddhi maské dâggi' épasaraghina ka toko-toko rajâ ta' paté nodusin. Manabi ghadhuwan bhandha, kéngeng oddghi abadhi pas jhuwal. Manabi gharus, kennéng ébhadhi tamba'an pangasélan.

Sumber Duwa' foto mondhut neng e Google.

**)Alumni Pondhuk Mambaul Ulum Bata-Bata*

Potho Proppo

Supriyadi*

Potho aropa'aghi dhâ'ârân sè asallèpon dâri Mekkasân bagiân bârà'. Potho èbhâdhi dâri teppong palotan alos sè èsaloy kalabân nyèyor sè èpasot (èparot jhâng-lanjhâng) kalabân aghuna'aghi pasa otabâ pasot. Salaènna teppong palotan sareng nyèyor, ghulâ potè jhughân èghuna'aghi kaangghuy mamanès dhâ'ârân panèka.

Anapa mè' ghulâ potè? Mèngka è Proppo panèka ta' bânnya' tombu bhungkana tarèbung sè dhâddhi ghulâ mèra. Dhâsar laèn aponapa mè' ghulâ potè sè èghuna'aghi èngghi ka'dinto amarghâ potho Proppo panèka abârna potè bhersè. manabi aghuna'aghi ghulâ mèra mangka bârna sè èkabhuto bhâkal èlang.

Mènorot pan-saponapan sombher, potho biyasa bâdâ è sadhâjâ lalampa'an rajâ otabâ kènè'. Tojjhuwânèpon salaèn ngaladhin dâ' ka tamoy otabâ para onjhângan panèka kaangghuy marekka' èkeddhân. Bârna sè potè aghânḍhu' artè bhersè pole otabâ maèlang bhârâng sè kotor. Mèngka palotan panèka marekka' talè èkeddhân, nyèyor panèka ta' bisa jhâu dâri orèng Madhurâ sè segghut arèmo otabâ akarjâ. Orèng Madhurâ tanto kasohor kalabân jhung-rojhung sabhâlâ'ân, mon akanca bân atarètan. Mèla dâri panèka nyèyor sareng palotan aropa'aghi parlambhâng dâ' ka sèpaddhâ orèng

Tanto sè ta' ollè talèbât èngghi panèka caraèpon abhâḍhi potho. Manabi samangkèn potho èbhâḍhi kalabân aghuna'aghi sobbhluk kaangghuy nowap. Namong dhimèn parabhut sè èghuna'aghi panèka cèthè otabâ polo' sè èparèngè lobâng kènè' ètotoppèpon. Lobâng panèka atojjuwân makalowar owap dâri dâlem cèthè. Bhâthok nyèyor kènè' dhâddhi teppa'an kaangghuy bhângon potho sè bunter.

Kelebbiyân aghuna'aghi sobbhluk panèka ngorangè bâkto amarghâ lebbi dâri sèttong potho bisa èbhâḍhi. Manabi aghuna'aghi cèthè otabâ polo', biyasana potho ètowap ghân sèttong. Manabi sampèyan terro abhâḍhiyâ potho ka'dinto sè kodhu èsiyappaghi:

Parabhut

1. Cèthè/polo'/sobbhluk
2. Pasot/pasa
3. Raming sè aserrat abâk rajâ
4. Bhâthok kènè'/tobung kènè'
5. Thet-cothet otabâ cènthong

Bahannèpon

1. Teppong palotan
2. Nyèyor sè èpasot
3. Ghulâ potè

Caraèpon abhâdhi potho èngghi ka'ðinto sobbhuk èyèssé'è sareng aèng sacokoppèpon, totop sareng raming. Kaangghuy ngantos aèng ngalkal, saloy tello' bahan ghellá' dhâddhi sèttong. Èssé'è bhâthok kalabân bahan sè ampon èsaloy ta' mabi ètekket. Manabi aèng ampon ngalkal bahan sè è dâlem bhâthok lajhu sabâ è attassâ kaèn sè è sobbhuk. Totop kalabân totobbhâ sobbhuk. Ra-kèra ðuwá' kantos tello mennèt potho cothèt pakalowar dâri

sobbhuk. Potho ampon massa' tor bisa èðhá'âr. Namong kodhu ngèn-angènnaghi dhimèn sopajâ jhilâ ta' konor marghâ panas.

Saka'ðinto pamator dâri bhâdhân kaulâ.

Manabi bâdâ kakalèrowan nyo'on sapora'aghi.

Lantaran bhâdhân kaulâ coma manossa biyasa sè kakorangannèpon lebbi bânnya' dâri kalebbiyânnèpon.

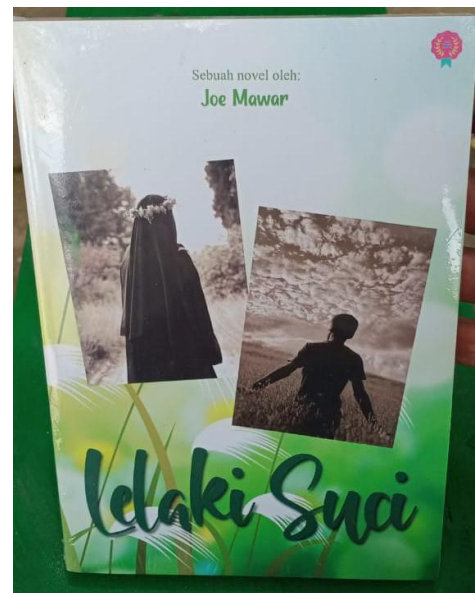
Supriyadi; Bâdâ neng Dhisa Bhillâ'an Kacamadhâan Proppo Ghuru Bhâsa Indonèsia neng SMK Darul Ulum II Al-Wahidiyah Gersempal-Ombhen-Sampang

RESENSI NOVEL LELAKI SUCI

Dina F. Muja

Novel *Lelaki Suci* ka'ḍinto ménangka angghidhân épon Juwairiyah Mawardy sé torkadhâng kasebbhut Joe Mawar. Novel kainto aropa'aghi carétana oréng lalaké' Madhurâ sé ḍhâddhi pongghâbâ, dhâddhi anggota déwan, sé ngadhuwân raji dhuwa'. Angéng, sé otama ḍâri novel kainto éngghi ghâpanéka caréta kabiyasaénna oréng Madhurâ sé makabin potrana molaé lagghi' kana'.

Kacaréta é dâlem novel kainto, asma épon Aisyah, sétong potré dâri Keyaé. Aisyah ampon épabhâkalén molaé ghi' kana'. Tor épakabin sareng bhâkalla, éngghi kainto Nizam, sapopona dhibi', molaé omor sangang (9) taon.

Omor 9 taon, Aisyah sareng Nizam ampon dhâddi laké biné tapé ghi' ta' éparéngaghi apolong tédung karna korang dhibâsa. Kalowarga épon Aisyah sareng Nizam amupakat ana' duwâ' kainto épamondhughâ dhimén. Nizam épamondhug ka Jhâbâ, Aisyah mondhug é compo'na dhibi' ménangka Aba tor Ummina pajhât Kéyaé sareng Nyaé sé ngaghungé pondhug pasantrén.

Sa'amponna lastaré mondhug sareng ngajhi kétab aghâma sé samacemma, tor ampon dhibhâsa, Nizam paléman dâri pondhug. Épapaléman langsung ka compo'na Aisyah. Tor kana' duwâ' kainto épapolong ongghu amarghâ ampon essa dhâddi laké biné dâri ghi' kana'. Tapé Nizam ghi' ta' téghâ sé ngapolonga Aisyah karna éyangghep ghi' korang dhibâsa omorra. Aisyah dhibi' namong bisana nantos dâri Nizam. Sampé' Aisyah sempat arassa Nizam korang éstoh tor ta' trésna ka abâ'na ménangka binéna.

Caréta saterrosépon, Aisyah ta' asakola téngghi. Métorot Aba Ummina, bâbiné' cokop bânya' ajhâr ka lakéna dhibi'. Aisyah bânné namong ta' asakola téngghi tapé ta' mondhug é lowar. Ca'épon Aisyah, pengalaman kop-cokop é compo' karna ta' kaédhi ka'angghuy nyaré élmo ka jhâuna.

É dâlem novel sé éserrat namong sabulân kainto, Joe Mawar terro matorra adhât tor téngka é Madhurâ. Bâbiné' Madhurâ bânné namong kodhu tundu' ka oréng seppona tapé kodhu nyembhâ ka lakéna. Ponapa polé lakéna Keyaé sé dhâbu tor téngkana étéro bânya' oréng, parjhughâ dâ' masyarakat.

Salaéen jhejjher caréta kainto, kacaréta jhughân Nizam dhâddhi anggota déwan otabâ parlemen, sé kalakowanna éngghi kainto apolitik. É dâlam perjalanan dhâddhi pejabat kainto, Nizam abiné polé. Aisyah ta' bisa alanglang. Aisyah dhibi' éstona namong olléna toro' oca' ka réng seppo sé ajhudhu sareng Nizam. É laén bab caréta, Ahmad sapopona Nizam tor jhughân sapopona Aisyah, kainto ajhudhu sareng sapopo sé laén éngghi kainto Munira. Sé caépon alé'na Aisyah, sé kasebbhut Humai, Ahmad kainto éstona trésna dâ' Aisyah tape ta' bisa ngobâ pasthé kaoḍi'ân. Aisyah ajhudu sareng Nizam, Ahmad ajhudu sareng Munira.

sami-sami sapopowan. Kadhi kainto ampon biyasa manabi é Madhurâ. Épajhudu sareng sapopona amarghâ ta' megghâ' bhâlâ.

Caréta sé bânnya' ngennes tor makagirén éngghi kainto é bagiyân carétana Aisyah sareng maðu-na, binéna Nizam séttonga. Asma épon Ainna.

Aisyah ma-akor sareng maðu-na. sanaossa é dâlam atena ta' naréma tapé Aisyah ðibuðina mabiyâsa ka maðu-na. Ponapa polé maðu-na toro' oca' ka Aisyah. Ta' akadhiyâ carétana oréng amaðu sé bânnya' ékacaréta sé lako atokar lako aparsemmon.

Novel kainto éserrat Joe Mawar namong sabulan. Éstona, Joe Mawar kainto kasebbhut tokang toléssa caréta pandâ', posisi sareng tokang ceramah. *Novel* sé aombhul Lelaki Suci kainto novél sé dhâ-kandhâ'na éserrat sareng Joe Mawar.

Lagghi' ta' bannya' bâbini' sé nyerrat novel é Madhurâ bâðâ Muna Masyari sé *novel* épon ampon eterbi'aghi KOMPAS. Novel Lelaki Suci kainto éterbi'aghi sareng JWritingsoul,

ménangka sé abhâdhi lomba otabâ *waiting carnival* nyerrat *novel* 28 aré kodhu lastaré kalabân nyettor sabbân aré settong bâb é group fesbuk (FB). Dhâddhi, *novel* Lelaki Suci kainto asaéng sareng *novel* laénna sé jhughân ngiréng *writing carnival* otabâ nolés rosterrosan sobung pegghâ'na abiddhâ 28 aré. Sé ta' nyetor sa'aré éyangghep *gagal* otabâ ghâgghâr.

Maos caréta é dâlam *novel* kainto akadhiyâ apangghi sareng caréta sé saongghuna. Kabiyasa'an é dâlem pondhug pesantren, kabiyasa'an é lingkungan épon kalowargâ Kéyaé tor Nyaé, carétana oréng amaðu sé maðuwâ até tor ésto, ajhudhuwân sapopowan, rassana nyata bâðâ tor kadhâddhiyân é Madhurâ onghu.

Ngiréng maos *novel* kainto amarghâ onéng dâ' carétana oréng amaðu tor ngarté ka ghulina até se rahasiya tor ngirrem.

Madhurâ, Sapparan 1444 H.

Sebuah novel oleh:

Joe Mawar

Lelaki Suci

